



Ekologiska livsmedel med fokus på märkning

Av Helena Torstensson



Examensarbete, Magisterprogrammet för livsmedelstillsyn, 15 hp

Institutionen för Livsmedelsvetenskap

Publikation nr 263

Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Food Science

Uppsala 2009



Ekologiska livsmedel med fokus på märkning

Av Helena Torstensson

Handledare: Annica Andersson, SLU & Axel Rothman, Miljö- och
hälsoskyddsförvaltningen, Västerås
Examinator: Maria Lundesjö Ahnström, SLU

Institutionen för Livsmedelsvetenskap

Publikation nr 263

Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Food Science

Uppsala 2009

Sammanfattning

Ekologisk produktion handlar om att utveckla biologisk mångfald, bibehålla naturresurser och använda strikta djurskyddskrav, samt att använda naturliga ämnen och naturliga processer. Den nuvarande förordningen ”Rådets förordning (EG) nr 834/2007 av den 28 juni 2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av förordning (EEG) nr 2092/91” började tillämpas från och med 2009. De regler som gäller för produktion av ekologiska livsmedel med fokus på märkning av ekologiska produkter har beskrivits i detta arbete.

Den praktiska undersökningen utfördes för att ta reda på om märkningsuppgifter på olika färdigförpackade ekologiska produkter stämde överens med de bestämmelser som finns i EG-förordningarna om ekologiska livsmedel. Bilder togs på de förpackade produkterna på ICA Maxi och Coop Forum i Västerås. Det totala antalet ekologiska produkter i undersökningen var 49 stycken. Märkningsuppgifterna på produkterna granskades och jämfördes med reglerna i förordning (EG) 834/2007.

59 procent av produkterna från Coop Forum och 59 procent av produkterna från ICA Maxi var märkta med KRAV-märket. EU-logotypen fanns på 50 procent av produkterna från Coop Forum och 44 procent av produkterna från ICA Maxi.

Sex produkter som var märkta med termen ekologisk saknade både kodnummer för och namnet på den kontrollmyndighet eller det kontrollorgan som hade kontrollerat det sista produktionssteget och märkningen av produkten. Dessa produkter var därmed felmärkta. Två produkter som märktes med termen ekologisk var endast märkta med namnet på den myndighet eller det kontrollorgan som hade kontrollerat det sista beredningssteget. Enligt den nya förordningen var dessa produkter också felmärkta eftersom endast kodnummer måste finnas med för att få använda termen ekologisk. Eftersom övergångsbestämmelser fortfarande gäller enligt den gamla förordningen var de två produkterna ändå rätt märkta. I övrigt var den ekologiska märkningen fullgod. Resultatet var bättre än mina förväntningar hade varit före den praktiska undersökningen.

Summary

Organic production is about developing biological diversity, maintaining natural resources and using strict demand for prevention of cruelty to animals, as well as, using natural substances and natural processes. The current regulation “Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91” began to apply as from 2009. The rules which apply to production of organic food with focus on labelling of organic products have been described in the report.

The practical study was performed in order to find out if label texts of different prepacked organic products agreed with the rules in the EC-regulations on organic food. Pictures were taken of the packed products at Coop Forum and ICA Maxi in Västerås. The total number of organic products in the study was 49. The label texts of the products were studied and were compared with the rules in the regulation (EC) 834/2007.

59 percent of the products from Coop Forum and 59 percent of the products from ICA Maxi were labelled with the label of KRAV. The EC-logotype was found on 50 percent of the products from Coop Forum and 44 percent of the products from ICA Maxi.

Six products labelled with the term organic was in lack of both code number and name of the inspection authority or the inspection body which had inspected the last stage of the production and the labelling of the product. So those products were incorrectly labelled. Two products, which were labelled with the term organic, were only labelled with the name of the inspection authority or the inspection body which had inspected the last stage of the preparation operation. According to the new regulation these products were also incorrectly labelled since organic products have to be labelled with code number in order to use the term organic. Since transitional measures still applies according to the old regulation, the products were correctly labelled anyhow. As to the rest the organic labelling was satisfactory. The result was better than my expectations had been prior to the practical study.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Avgränsning	6
2. Teoribakgrund	6
2.1 Beskrivning av förordning (EG) 834/2007	7
2.1.1 Regler för ekologisk växtproduktion.....	8
2.1.2 Regler för ekologisk animalieproduktion.....	8
2.1.3 Regler för ekologisk produktion av vattenbruksdjur.....	9
2.1.4 Regler för produktion av bearbetade livsmedel	9
2.1.5 Regler för märkning av ekologiska livsmedel.....	10
2.1.6 Regler för kontroller.....	13
2.2 Förordning (EG) 889/2008 angående ekologiska livsmedel.....	14
2.2.1 Regler för produktion av bearbetade livsmedel	14
2.2.2 Produkter och ämnen vid bearbetning av ekologiska livsmedel	15
2.2.3 Gemenskapslogotypen	16
2.2.4 Övergångsbestämmelser.....	17
2.3 Import av ekologiska livsmedel	17
2.5 KRAV ekonomisk förening	19
2.5.1 Historik om KRAV	19
2.5.2 Användning av KRAV-märket.....	20
2.5.3 Livsmedel som har producerats i andra länder.....	21
2.6 Svenskt Sigill.....	22
2.6.1 Historik om Svenskt Sigill	22
2.6.2 IP SIGILL.....	23
2.6.3 Märkning med märket Svenskt Sigill.....	24
2.6.4 Certifiering	25
2.7 Rättvisemärkt	25
2.7.1 Historik om Rättvis handel.....	26
2.7.1 Organisationen för Rättvisemärkt	26
2.7.2 Internationella Fairtrade-kriterier	27
2.7.3 Märket Rättvisemärkt.....	27
2.7.4 Certifiering	28
2.8 Jämförelser mellan EG-förordning, KRAVs regler, regler i Svenskt Sigill och internationella Fairtrade-kriterier	29
3. Material och metoder	31
4. Resultat.....	32
4.1 Produkter med kodnummer från Coop Forum	32
4.2 Produkter med kodnummer från ICA Maxi	32
4.3 Avsaknad av kodnummer	33
4.4 Andra ekologiska märkningsuppgifter	34
5. Diskussion	42
6. Slutsatser	43
7. Litteraturförteckning	44

Bilaga 1. Kodnummer, namn och adress för kontrollmyndighet och kontrollorgan i undersökningen

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Ekologisk produktion omfattar både jordbruks- och livsmedelsproduktion (1). Syftet med produktionssystemet är att uppnå bästa miljöpraxis, utveckla biologisk mångfald, bibehålla naturresurser och använda strikta djurskyddskrav samt använda naturliga ämnen och naturliga processer i produktionssystemet (1).

Det tidigare statliga målet, som sattes omkring 2000, var att 20 procent av den nationella åkerarealen skulle vara ekologiskt odlad fram till 2005 och att den ekologiska animalieproduktionen skulle öka fram till 2005 (2, 3). Utfallet var att 19 procent av den nationella åkermarken var ekologisk åkermark med miljöersättning¹ och att 7 procent av den nationella åkermarken var certifierad ekologisk åkermark (3). Det nuvarande statliga målet, som sattes omkring 2006, är att den certifierade ekologiska odlingen ska vara 20 procent av svensk jordbruksmark och den certifierade ekologiska animalieproduktionen ska öka mycket fram till och med 2010 – regeringen ansåg att ange ett visst kvantitativt mål för certifierad ekologisk animalieproduktion var svårt (3, 4). Jordbruksverkets förslag på ett mål var att 10 procent av antalet mjölkkor, ungnöt, lamm och värphöns och 1 procent av tillverkningen av griskött och matfågel ska vara i certifierad produktion fram till 2010 (4). Den certifierade ekologiska jordbruksmarken (certifierad ekologisk odling) var 7 procent av den nationella jordbruksmarken 2006 (3).

En skillnad mellan de två statliga målen är att kravet i det tidigare målet var ekologisk odling och ekologisk animalieproduktion, medan kravet i det nuvarande målet är att ekologisk produktion måste vara certifierad (3). En andra skillnad är att det förra målet omfattade åkermark och nuvarande målet gäller både åkermark och betesmark (jordbruksmark) (3).

Försäljningen av ekologiska livsmedel var lite lägre än 3 procent av den totala försäljningen av livsmedel och alkoholfria drycker 2006 i Sverige (5). För närvarande ökar försäljningen av ekologiska livsmedel med mellan fem och tio procent per år i Sverige (85). För att öka marknaden för ekologiska livsmedel, ska certifierade ekologiska livsmedel konsumeras mera inom offentlig sektor (6). Den offentliga ekologiska livsmedelskonsumtionen ska utgöra 25 procent av den offentliga totala livsmedelskonsumtionen 2010 enligt det nuvarande statliga målet (6). För att öka den offentliga ekologiska livsmedelskonsumtionen, genomförs marknadsfrämjande åtgärder med hjälp av statliga medel (4). Åtgärder är till exempel information och utbildning för personal i storhushåll, offentliga upphandlare och andra personer i livsmedelskedjan (4). Genom åtgärderna tas möjligheter fram såsom nya sammansättningar av färdiga måltider, vilket ökar den ekologiska livsmedelskonsumtionen i offentlig sektor (4). Lokala och regionala miljömål i kommuner och län bidrar till att öka både ekologiska produktion och offentlig ekologisk livsmedelskonsumtion (4).

Lagstiftning i EU reglerar ekologisk odling, ekologisk djurhållning, ekologisk förädling och import av ekologiska produkter (3). För att ett livsmedel ska få kallas ekologisk, måste regler i lagstiftningen följas och godkända kontrollorgan ska kontrollera livsmedlet (3).

¹ Miljöersättning gäller för ekologisk produktion och omfattar både ekologisk växtodling och ekologisk animalieproduktion (6). Produktionen kan vara antingen ”icke certifierad” eller ”certifierad”, för att vara underlag för miljöersättning. Certifierad produktion ger högre miljöersättning än inte certifierad produktion. Miljöersättning för ekologiska produktionsformer kallas för ekostöd (6).

”Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 av den 24 juni 1991 om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och uppgifter därom på jordbruksprodukter och livsmedel” tillämpades före den nu gällande förordningen (7). Den nuvarande förordningen är ”Rådets förordning (EG) nr 834/2007 av den 28 juni 2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av förordning (EEG) nr 2092/91” och började tillämpas från och med 2009 (1). Den gamla förordningen är fortfarande tillämplig genom övergångsbestämmelser som finns i den nuvarande förordningen (8).

1.2 Syfte

Syftet med detta arbete är att beskriva de regler som gäller för produktion av ekologiska livsmedel med fokus på märkning av ekologiska livsmedel samt att beskriva KRAV ekonomisk förening, Svenskt Sigill och Rättvisemärkt. En jämförelse utförs dessutom mellan EG-förordningen, KRAVs regler, Svenskt Sigills regler och internationella Fairtrade-kriterier. Syftet med den praktiska undersökningen är att studera märkningsuppgifter på olika färdigförpackade produkter och jämföra dem med de bestämmelser som finns om märkning i lagstiftningen.

1.3 Avgränsning

Det självständiga arbetet avgränsas till EU:s lagstiftning för ekologiska livsmedel och beskrivning av KRAV ekonomisk förening, Svenskt Sigill och Rättvisemärkt. Den praktiska undersökningen inriktas på märkningsuppgifter som ska finnas på ekologiska livsmedel och omfattar ett urval av färdigförpackade ekologiska livsmedel från Maxi ICA och Coop Forum i Västerås. De ekologiska livsmedlen är producerade inom och utanför EU.

2. Teoribakgrund

Lagstiftning om ekologisk produktion i EU:

- ❖ Rådets förordning (EG) nr 834/2007 av den 28 juni 2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av förordning (EEG) nr 2092/91 (1)
- ❖ Kommissionens förordning (EG) nr 889/2008 av den 5 september 2008 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter med avseende på ekologisk produktion, märkning och kontroll (8)
- ❖ Kommissionens förordning (EG) nr 1235/2008 av den 8 december 2008 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 834/2007 vad gäller ordningen för import av ekologiska produkter från tredjeländer (9)
- ❖ Kommissionens förordning (EG) nr 1254/2008 av den 15 december 2008 om ändring av förordning (EG) nr 889/2008 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter med avseende på ekologisk produktion, märkning och kontroll (10)
- ❖ Rådets förordning (EG) nr 967/2008 av den 29 september 2008 om ändring av förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter (11)
- ❖ Förordning (2009:27) om ekologisk produktion (12)

2.1 Beskrivning av förordning (EG) 834/2007

Syftet med rådets förordning (EG) nr 834/2007 är att vara basen för en hållbar utveckling av ekologisk produktion (1). Den ska se till att den inre marknaden fungerar bra och att säkerställa en riktig konkurrens. Den ska vidare skapa konsumenters förtroende för ekologiska produkter. Regler som bestäms i överensstämmelse med förordningen ska uppnå mål och principer i förordningen. Reglerna gäller samtliga led av produktion, beredning och distribution av ekologiska produkter och kontroll av ekologiska produkter samt när uppgifter om ekologisk produktion används vid märkning och marknadsföring. De lantbruksprodukter och vattenbruksprodukter som omfattas av förordningen (1):

- levande eller obearbetade jordbruksprodukter
- bearbetade jordbruksprodukter som är avsedda att användas som livsmedel
- foder
- vegetativt förökningsmaterial och utsäde

Villkoret för att förordningen ska tillämpas på dessa produkter är att produkterna är tänkta att släppas ut på marknaden (1). Icke-ekologisk produktion är produkter från fiske efter viltlevande arter och produkter från jakt på vilda djur (1).

Förordningen omfattar inte storköksverksamhet som innebär konservering, bearbetning, paketering eller märkning av ekologiska produkter på restauranger, sjukhus, matsalar och liknande livsmedelsföretag där försäljning eller leverans sker till slutkonsumenter (1). Nationella regler för märkning och kontroll av produkter som framställts i storkök ska användas (1).

Allmänna mål för ekologisk produktion (1):

- Naturliga processer ska användas.
- Jordkvalitet, vattenkvalitet, växters hälsa och djurs hälsa ska bevaras och utvecklas.
- Energi och naturtillgångar till exempel organiskt material, luft, jord och vatten ska användas på ett trovärdigt sätt.
- Strikta krav på djurskydd ska vara uppfyllda och djurs naturliga beteendebestånd ska accepteras.
- Livsmedel av hög kvalitet ska tillverkas.

Genetiskt modifierade organismer (GMO) är förbjudna att användas som livsmedel, foder, processtekniska hjälpmedel, växtskyddsmedel, gödselmedel, jordförbättringsmedel, frön, vegetativt förökningsmaterial, mikroorganismer och djur i ekologisk produktion (1). För att behandla ekologiska livsmedel, ekologiskt foder eller råvaror som ingår i ekologiska livsmedel eller ekologiskt foder, är joniserande strålning förbjuden att använda (1).

Kommissionen ska godkänna de produkter och ämnen som får användas i ekologisk produktion för vissa avsikter och ska skapa en förteckning över produkterna och ämnena (1). Avsikterna är bland annat som växtskyddsmedel, gödselmedel, jordförbättringsmedel, foderråvaror av vegetabiliskt ursprung som inte är ekologiska, foderråvaror av animaliskt och mineraliskt ursprung, vissa ämnen som avses för djurfoder, fodertillsatser och processtekniska hjälpmedel (1).

2.1.1 Regler för ekologisk växtproduktion

När ekologisk växtproduktion² bedrivs bör lämpliga metoder för bearbetning av jorden och odling tillämpas, för att bevara eller öka mängden av jordens organiska ämnen och för att förhindra jordkompaktering och jorderosion (1). De naturliga processerna och näringstillståndet i jorden ska bevaras och utvecklas genom dels fleråriga växtföljder som innefattar ärtväxter och andra gröngödselväxter, dels spridning av stallgödsel eller organiska ämnen vilka är producerade i ekologisk produktion. Biodynamiska³ produkter kan användas vid ekologisk odling. Gödselmedel och jordförbättringsmedel måste vara godkända, för att användas i ekologisk produktion. Mineraliska kvävegödselmedel är inte tillåtna att användas. Metoder som används i växtproduktion ska förhindra att miljön påverkas eller ska påverka miljön minimalt. Skadegörare, sjukdomar och ogräs ska bekämpas med naturliga fiender, genom odling av lämpliga arter, genom växtföljder, samt med hjälp av rätt odlingsmetoder och termiska processer. För att växtskyddsmedel ska tillåtas att användas för bekämpning av skador på en hotad gröda, ska växtskyddsmedlen vara godkända för användning i ekologisk produktion (se sista stycket avsnitt 2.1) (1).

2.1.2 Regler för ekologisk animalieproduktion

I ekologisk animalieproduktion⁴ ska djur vara födda och uppvuxna i ekologiska anläggningar (1). Personer som äger och/eller sköter djur måste ha nödvändiga bas- och yrkeskunskaper om djurhälsa och djurskydd. Djurhållningspraxis ska tillgodose djurens utvecklingsmässiga, fysiologiska och etologiska behov. Djuren ska vistas ute och helst på bete, om väder och markbeskaffenhet gör det möjligt och de ska transporteras på minimal tid. Naturliga metoder bör tillämpas vid förökning, men artificiell insemination är lagligt (1).

Djur på en ekologisk anläggning ska få ekologiskt foder från den ekologiska anläggningen eller från andra ekologiska anläggningar i samma område (1). Foderråvaror av vegetabiliskt, animaliskt och mineraliskt ursprung vilka inte är ekologiska, fodertillsatser, processtekniska hjälpmedel och vissa produkter som är avsedda för djurfoder måste vara godkända för användning i ekologisk produktion, för att få användas som foder (se sista stycket avsnitt 2.1). Tillväxtfrämjande medel och syntetiska aminosyror är inte tillåtna att använda i animalieproduktionen. Diande däggdjur måste utfodras med obehandlad mjölk (1).

Avel, djurhållningspraxis, hög kvalitet på foder, motion och passande djurtäthet samt anpassade utrymmen ska vara grunden för förebyggande åtgärder mot sjukdomar (1). För att undvika att djuren lider, måste djursjukdomar behandlas omgående. Om fytoterapeutiska⁵, homeopatiska⁶ och andra produkter är otillbörliga, är kemiskt tillverkade allopatiska⁷ veterinärmedicinska läkemedel, som inkluderar antibiotika, tillåtna att använda vid sjukdomar, om behov finns och om strikta villkor följs. För att behandla sjukdomar är

² Definitionen av växtproduktion är att jordbruksgrödor som innefattar vilda växtprodukter produceras för att säljas på marknaden.

³ Biodynamisk odling innebär ingen användning av industritillverkade lösliga gödselmedel och kemiska bekämpningsmedel och en tro på kosmiska inflytanden finns (13).

⁴ Definitionen av animalieproduktion är att landlevande, tama eller tämjda, djur som inkluderar insekter produceras.

⁵ Fytoterapi innebär att sjukdomar behandlas med örtmedicin (14).

⁶ Homeopati är inte en vetenskaplig lära om behandling av sjukdomar. Den baseras på tron att en sjukdom kan botas genom att tillföra ytterligt små mängder av ett ämne som orsakar att friska djur påverkas på ett sätt som liknar symptomen på sjukdomen (15).

⁷ Allopatisk medicin är vetenskaplig medicin (skolmedicin).

immunologiska veterinärmedicinska läkemedel⁸ tillåtna. För att skydda djurs hälsa, ska behandlingar som uppfyller krav i gemenskapslagstiftningen vara tillåtna (1).

2.1.3 Regler för ekologisk produktion av vattenbruksdjur

Ekologiskt vattenbruk⁹ ska baseras på att föda upp unga bestånd av vattenbruksdjur (fisk och skaldjur) som har sitt ursprung i ekologiska avelsbestånd och ekologiska anläggningar (1). Personer som äger och/eller sköter djur måste ha nödvändiga bas- och yrkeskunskaper om djurhälsa och djurskydd. Anläggningars utformning, djurhållningspraxis och kvalitet på vatten ska säkerställa att djurens beteendemässiga, fysiologiska och utvecklingsmässiga behov tillgodoses. Djurhållningspraxis ska medföra minimal negativ påverkan på miljö från anläggningarna.

Foder för fisk och skaldjur¹⁰ består av en vegetabilisk del som kommer från ekologisk produktion och av en del som härstammar från vattendjur, som ska ha sitt ursprung i hållbart utnyttjande av fiskeresurserna. Foderråvaror av vegetabiliskt ursprung som inte är ekologiska, foderråvaror av animaliskt och mineraliskt ursprung, vissa produkter som är avsedda för djurfoder, fodertillsatser och processtekniska hjälpmedel måste vara godkända för användning i ekologisk produktion, för att få användas som foder (se sista stycket avsnitt 2.1).

Tillväxtfrämjande medel och syntetiska aminosyror är inte tillåtna att använda. För att förebygga sjukdomar, ska djuren hållas under optimala förhållanden. Optimala förhållandena åstadkommes genom att anläggningar placeras lämpligt och utformas på bästa möjliga sätt, genom anpassad djurhållningspraxis, genom att lokalerna rengörs och desinfekteras, genom hög foderkvalitet, passande djurtäthet och avel. För behandling av sjukdomar gäller samma regler som för andra djur (se ovan) (1).

2.1.4 Regler för produktion av bearbetade livsmedel

Vid beredning¹¹ av bearbetade ekologiska livsmedel ska beredningen vara skild från icke-ekologiska livsmedel i tid eller rum (1). Sammansättningen av ekologiska bearbetade livsmedel baseras på nedanstående villkor (1):

1. Till största delen ska bearbetade livsmedel tillverkas av ingredienser som har jordbruksursprung.
2. Tillsatser, processtekniska hjälpmedel, smakämnen, vatten, salt, produkter av mikroorganismer, produkter av enzymer, mineraler, spårelement, vitaminer, aminosyror och andra spårämnen måste vara godkända för att få användas i beredning av ekologiska bearbetade livsmedel.

⁸ Immunologiskt veterinärmedicinskt läkemedel ges till djur för att skapa aktiv eller passiv immunitet eller för att ställa diagnos på immunstatus hos djuren. Immunitet innebär att biologiska skyddsmekanismer hos ett djur eller en människa är tillräckligt bra, för att djuret eller människan ska undvika sjukdomar.

⁹ Definitionen av vattenbruk finns i rådets förordning (EG) nr 1198/2006 av den 27 juli 2006 om Europeiska fiskerifonden. Vattenbruk (akvakultur) är odling av organismer i vatten. Organismerna är till exempel fisk, skaldjur, alger eller växter.

¹⁰ Skaldjur innefattar inte musslor och andra arter som människan inte utfodrar och som får sin näring från plankton.

¹¹ Definitionen av beredning är konservering och/eller bearbetning och paketering samt märkning av ekologiska produkter. För animalieprodukter ingår slakt och styckning i definitionen. Definitionen innefattar ändringar av märkning som avser den ekologiska produktionsmetoden.

3. För att få använda ingredienser från icke-ekologiskt jordbruk ska dessa vara godkända för användning i ekologisk produktion eller vara preliminärt godkända av en medlemsstat.
4. En ekologisk ingrediens måste vara åtskild från samma ingrediens som är icke-ekologisk eller samma ingrediens som kommer från omställning¹².

Kommissionen ska godkänna produkter och ämnen, vilka anges i punkt 2 och 3 ovan och upprätta en begränsad förteckning över de godkända produkterna och ämnena (1). Detaljerade villkor för och begränsningar i användning av produkterna och ämnena ska bestämmas av Kommissionen. (1)

För att få märka en livsmedelsprodukt som ekologisk, måste minst 95 procent av råvaror av jordbruksursprung (beräknat på vikt) i produkten vara ekologiska (16). Detta innebär att en sammansatt livsmedelsprodukt som märks som ekologisk kan innehålla 5 procent råvaror från konventionellt jordbruk. Tillverkaren av ett sammansatt livsmedel får inte använda ekologisk ingrediens tillsammans med konventionell ingrediens som är av samma slag som ekologiska ingrediensen (16).

Om en ekologisk ingrediens av jordbruksursprung inte finns tillgänglig av rätt kvalitet eller i rätt mängd, kan en aktör¹³ ansöka hos Livsmedelsverket om att få använda en råvara som kommer från konventionellt lantbruk (16). Om en ekologisk ingrediens av jordbruksursprung inte finns tillgänglig av rätt kvalitet eller i rätt mängd, innebär det att jordbruksråvaran inte produceras av rätt kvalitet eller i tillräcklig mängd inom EU och att den inte kan importeras från tredje länder. En aktör är skyldig att ansöka om att få använda en jordbruksråvara av icke-ekologiskt ursprung i ekologiska livsmedel, endast om den konventionella jordbruksråvaran inte är godkänd. Godkända ingredienser som kommer från icke-ekologiskt lantbruk kräver inte tillstånd för att få användas i ekologiska livsmedel (se punkt 3 ovan). Kommissionen har kommit fram till att de godkända ingredienserna, som kommer från konventionellt lantbruk, inte kan tillverkas i ekologisk produktion under en överblickbar framtid (16).

2.1.5 Regler för märkning av ekologiska livsmedel

I EU:s regler (Rådets förordning (EG) nr 834/2007) fastställs när en produkt är märkt med en term som syftar på ekologisk produktion och när termen får användas: ”I denna förordning skall en produkt anses vara försedd med termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod om det i märkningen, reklamen eller handelsdokumenten finns en beskrivning av produkten, dess ingredienser eller foderråvaror som ger köparen uppfattningen att produkten, dess ingredienser eller foderråvaror har framställts i enlighet med de regler som fastställs i denna förordning. I synnerhet får de termer som förtecknas i bilagan, härledningar eller diminutiver av dessa, till exempel ”bio” och ”eko”, enskilt eller i kombination, användas i hela gemenskapen och på vilket gemenskapsspråk som helst för märkning och marknadsföring av produkter som uppfyller kraven i eller som följer av denna förordning.” (1)

Beträffande obearbetade lantbruksprodukter och term som syftar på en ekologisk produktion finns en bestämmelse i EG-regler (Rådets förordning (EG) nr 834/2007), som är: ”Vid

¹² Omställning innebär att konventionell produktion ställs om till ekologisk produktion och äger rum under en tidsperiod.

¹³ En aktör är den fysiska eller juridiska person som har ansvaret att uppfylla kraven i förordning (EG) 834/2007 i den ekologiska produktion som bedrivs i det företaget som personen äger.

märkning och marknadsföring av levande eller obearbetade jordbruksprodukter får termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod användas endast om dessutom alla ingredienser i produkten har framställts i enlighet med de krav som fastställs i denna förordning.” (1)

Det är förbjudet att tillämpa termer, inklusive fackspråkliga beteckningar som tillämpas i varumärken, eller metoder för att marknadsföra eller märka en ekologisk produkt, vilket kan vilseleda konsumenten (1). Om en konsument kan vilseledas handlar det om att termerna eller metoderna inger falskt hopp om att en produkt eller dess ingredienser uppfyller kraven i förordningen (1).

Termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod är förbjudna att använda för produkter, om märkningen eller marknadsföringen ska visa att produkterna innehåller GMO enligt gemenskapslagstiftningen (1). Om djur och animalieprodukter som producerats under en omställningsperiod utbjuds till försäljning, får inte reglerna för märkning i förordningarna användas när produkterna märks och marknadsförs (1).

Termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod i märkning av bearbetade livsmedel får användas enligt nedanstående fall (1):

- a I *livsmedlets beteckning* om det bearbetade livsmedlet uppfyller kraven i artikel 19 (se 2.1.4) och om livsmedlet består av minst 95 viktprocent ekologiska ingredienser av jordbruksursprung
- b Endast i *ingrediensförteckningen* om livsmedlet uppfyller kraven i artikel 19.1, 19.2 a, 19.2 b och 19.2 d (se 2.1.4)
- c Både i *ingrediensförteckningen* och i *samma synfält som livsmedlets beteckning* om huvudingrediensen är en produkt som kommer från fiske eller jakt och om alla andra ingredienser av jordbruksursprung är ekologiska i livsmedlet och om livsmedlet uppfyller kraven i artikel 19.1, 19.2 a, 19.2 b och 19.2 d (se 2.1.4).

Om produkter uppfyller kraven i förordningen, får de använda gemenskapslogotypen för ekologisk produktion (EU-logotypen) i märkningen, presentationen och marknadsföringen av dem (1). Gemenskapslogotypen är inte tillåten att användas för produkter under omställning och livsmedel som uppfyller kraven enligt punkt b och c ovan. Om produkter uppfyller kraven i förordningen, är nationella och privata logotyper tillåtna att finnas i märkningen, presentationen och marknadsföringen av produkterna. Kommissionen ska bestämma särskilda kännetecken avseende presentation, sammansättning, storlek och utformning av gemenskapslogotypen (1).

Kodnummer för den kontrollmyndighet eller det kontrollorgan som den aktör som utfört sista steget i beredningen är underställd, ska ingå i märkningen, om termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod används i märkningen av en produkt (1).

Gemenskapslogotypen ska finnas i märkningen av färdigförpackade livsmedel, om termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod anges i märkningen (1). Om termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod visas i märkningen och om gemenskapslogotypen finns på förpackningen, ska en uppgift om produktionsplatsen där produktens jordbruksråvaror producerats finnas i samma synfält som logotypen. En av nedanstående beteckningar för produktionsplatsen ska användas (1):

- ”EU-jordbruk” om råvaran producerats i EU,

- ”Icke-EU-jordbruk” om råvaran producerats utanför EU (tredje länder) eller
- ”EU/icke-EU-jordbruk” om råvarorna producerats både inom och utanför EU.

Om alla råvaror av jordbruksursprung i en produkt producerats i ett land, får namnet på landet ersätta eller komplettera ”EU” eller ”Icke-EU” (1) *Reglerna i det föregående stycket och i det här stycket ska användas från och med den 1 juli 2010.* (11)

Uppgifter om kodnummer, gemenskapslogotyp och produktionsplats ska visas på ett iögonfallande ställe på produkten (1). De ska vara väl synliga och lätta att läsa. Uppgifterna ska inte kunna elimineras. Kriterier för ett presentation, sammansättning och storlek för kodnummer, gemenskapslogotyp och produktionsplats ska bestämmas av Kommissionen (1).

Kodnummer skall sannolikt skrivas på det sätt som kodnumret utformas i listan över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91 (17).

För livsmedel med minst 95 procent ekologiska ingredienser gäller följande (18):

- Kodnummer för det kontrollorgan som kontrollerat det sista produktionssteget och märkningen av produkten ska finnas i märkningen av produkten.
- EU-logotypen kan ingå i märkningen av produkten.
- I varubeteckningen är det tillåtet att använda termen ekologisk vid märkningen.
- Tillverkare ska efterleva reglerna i EU-förordningen. De kan dessutom vara anslutna till ett privat regelverk, till exempel KRAV ekonomisk förening. Tillverkare som är anslutna till ett privat regelverk ska uppfylla krav i det privata regelverket. För att säkerställa att de uppfyller kraven i det privata regelverket, utförs kontroller av produktioner i deras verksamheter. Om en tillverkare är ansluten till ett privat regelverk, kan produkten märkas med både EU-logotypen och logotypen för det privata regelverket eller med en av de två logotyperna.

För livsmedel med mindre än 95 procent ekologiska ingredienser gäller följande (18):

- Produkten ska vara märkt med kodnummer för det kontrollorgan som kontrollerat sista produktionssteget och märkningen av produkten.
- I varubeteckningen får inte anges att livsmedlet är ekologiskt. Endast i förteckningen över ingredienser får det visas vilka ingredienser som är av ekologiskt ursprung.
- Det procentuella innehållet av ekologiska ingredienser ska visas i förteckningen över ingredienser
- Tillverkare ska efterleva reglerna i EU-förordningen. De kan dessutom vara anslutna till ett privat regelverk, till exempel KRAV ekonomisk förening. Tillverkare som är anslutna till ett privat regelverk ska uppfylla krav i det privata regelverket. För att säkerställa att de uppfyller kraven i det privata regelverket, utförs kontroller av produktioner i deras verksamheter. Om en tillverkare är ansluten till ett privat regelverk, kan antingen ekologiska råvaror visas som EU-ekologiska eller kraven i det privata regelverket efterlevas.

2.1.6 Regler för kontroller

Medlemsstaterna ska presentera ett kontrollsystem. En eller flera behöriga myndigheter¹⁴ är ansvariga för kontroller som omfattar skyldigheterna som bestäms i förordning (EG) 834/2007 i överensstämmelse med förordning (EG) 882/2004 (1). Utformning och frekvens av kontrollerna ska bestämmas enligt förordning (EG) 834/2007. Detta ska baseras på en värdering av hur stor risken är för oegentligheter och överträdelser i samband med hur aktörer efterlever bestämmelser i förordningen. Minst en gång om året ska det kontrolleras om kraven efterlevs av alla aktörer utom för grossister som bara säljer färdigförpackade produkter och aktörer som saluför livsmedel direkt till slutkonsumenten (se nästa stycke) (1).

Alla aktörer som tillverkar, bereder eller lagrar ekologiska livsmedel eller importerar ekologiska livsmedel från ett tredje land ska anmäla sina verksamheter till ett godkänt kontrollorgan, så att de kan kontrolleras (19). Syftet med anmälan är att de vill märka sina livsmedel som ekologiska eller visa att produkten innehåller ekologiska ingredienser i märkningen (19). Om aktörer saluför ekologiska livsmedel direkt till slutkonsument eller slutanvändare, är de inte skyldiga att anmäla sig till ett kontrollorgan och omfattas alltså inte av kontrollen (19). För att undantaget ska gälla måste de uppfylla följande villkor:

- De ska inte lagra, (aktörerna får dock förvara livsmedel i anslutning till försäljningsplatsen) tillverka eller bereda ekologiska livsmedel eller importera sådana ekologiska livsmedel från ett tredje land (1, 19).
- De ska inte samtidigt förvara eller saluföra ekologiska och konventionella livsmedel i lösvikt vilka är samma sorts livsmedel (19).

Den behöriga myndigheten kan flytta över dess kontrollbefogenheter till en eller flera kontrollmyndigheter¹⁵, som ska vara objektiva och opartiska (1). Den behöriga myndigheten kan flytta över kontrolluppgifter till ett eller flera kontrollorgan¹⁶. Medlemsstaterna ska bestämma vilka myndigheter som ska ha ansvar för att godkänna och kontrollera kontrollorganen. Medlemsstaterna ska tilldela varje kontrollmyndighet eller kontrollorgan, som genomför kontrollbefogenheterna eller kontrolluppgifterna, ett kodnummer (1).

För att behöriga myndigheten ska ha rätt att flytta över kontrolluppgifter till ett visst kontrollorgan, måste vissa villkor vara uppfyllda. Några av villkoren är följande (1):

- a De kontrolluppgifter som kontrollorganet har rätt att genomföra och de villkor som gäller för uppgifterna måste beskrivas på ett korrekt sätt.
- b Kontrollorganet måste ha nödvändig sakkunskap, utrustning och uppbyggnad för att genomföra de delegerade kontrolluppgifterna samt ha behörig och erfaren personal. Kontrollorganet ska vara opartiskt och inte ha intressekonflikter vad gäller kontrolluppgifterna.
- c Kontrollorganet ska vara ackrediterat i överensstämmelse med den sista version av Europastandard EN 45011 eller ISO-guide 65, vilket tillkännagivits i C-serien av *Europeiska unionens officiella tidning* och är erkänt av de behöriga myndigheterna.

¹⁴ En behörig myndighet är den centrala myndigheten i en medlemsstat. Den behöriga myndigheten är behörig att organisera officiella kontroller av ekologisk produktion enligt regler i förordningen.

¹⁵ En kontrollmyndighet är en offentlig administrativ organisation i en medlemsstat. Den behöriga myndigheten har helt eller delvis beviljat en kontrollmyndighet behörighet för inspektion och certifiering av ekologisk produktion enligt regler i förordningen.

¹⁶ Ett kontrollorgan är en oberoende privat tredje part. Kontrollorganet genomför inspektion och certifiering av ekologisk produktion enligt regler i förordningen.

- d Kontrollorganet måste redovisa resultat av utförda kontroller till den behöriga myndigheten regelbundet.

Medlemsstaterna ansvarar för att det ska kunna gå att spåra alla produkter i alla led i produktions-, bearbetnings- och distributionskedjan med hjälp av kontrollsystemet i överensstämmelse med artikel 18 i förordning (EG) nr 178/2002 (1). Det handlar om att konsumenter som köper ekologiska produkter ska kunna vara säkra på att produkterna har framställts enligt regler i förordningen (1).

Ett kontrollorgan godkänns av SWEDAC (Styrelsen för ackreditering och tekniska kontroll) genom ackreditering, vilket innebär en granskning av hur kontrollorganet klarar av sina arbetsuppgifter (19). Fyra kontrollorgan kontrollerar och certifierar ekologisk produktion av livsmedel enligt EG-förordningarna i Sverige (18). Kontrollorganen med kodnummer är följande (18):

- Aranea Certifiering AB SE EKOL 1
- SMAK AB SE EKOL 3
- HS Certifiering AB SE EKOL 4
- Valiguard AB SE EKOL 5

Dessa fyra kontrollorgan är godkända av SWEDAC (20).

Ett godkänt kontrollorgan utför revision av den ekologiska produktionen. En revision innebär att hela produktionen från odling till förpackning följs för en produkt genom inspektion av olika dokument, t.ex. inköpshandlingar (19). Om producenten inte uppfyller kraven i förordningarna, skrivs en avvikelserapport. Vissa avvikelser behandlas av Livsmedelsverket som kan bestämma att en produkt inte får saluföras som ekologiskt producerad. Ett kontrollorgan kan bestämma att en ansluten kunds certifikat ska dras in, om kunden inte uppfyller kraven i förordningarna (19).

En förteckning över kontrollorgan och offentliga myndigheter inom EU och EES publiceras varje år av Kommissionen (21). Dessa organ och myndigheter kontrollerar ekologiskt producerade livsmedel. Om ett kodnummer finns i märkningen av ett livsmedel, hämtas information om vilken kontrollmyndighet eller vilket kontrollorgan som kontrollerat den ekologiska produktionen av livsmedlet från länken ”Kommissionens lista över organ och offentliga myndigheter i EU och EES-länder” på Livsmedelsverkets hemsida (21).

2.2 Förordning (EG) 889/2008 angående ekologiska livsmedel

I det här avsnittet beskrivs bestämmelser för bearbetade ekologiska livsmedel i förordning (EG) 889/2008 (8). De områden som beskrivs är regler för tillverkning och vilka produkter, ämnen och icke-ekologiska ingredienser som är tillåtna vid bearbetning. Gemenskapslogotypen och övergångsbestämmelser tas upp sist i det här avsnittet (8).

2.2.1 Regler för produktion av bearbetade livsmedel

Vid bearbetning av livsmedel måste principer för god tillverkningssed tas hänsyn till när varje produktionsmetod används och när tillsatser, processhjälpmedel, andra ämnen och andra ingredienser används (8). Förfaranden ska sättas upp och uppdateras och ska baseras på en metodisk identifiering av kritiska tillverkningssteg. Användningen av förfarandena ska

säkerställa att bestämmelser för ekologisk produktion efterlevs vid tillverkning av bearbetade livsmedlen. Aktörer ska genomföra förfarandena som bland annat ska omfatta (8):

- att utföra förebyggande åtgärder för att förhindra risken att otillåtna ämnen kontaminerar bearbetade produkter
- att använda riktiga rengöringsåtgärder och kontrollera effektiviteten av dem och dokumentera rengöringssysslor
- att ansvara för att icke-ekologiska produkter inte märks med en term som syftar på en ekologisk produktionsmetod, om de icke-ekologiska produkterna släpps ut på marknaden.

Om både ekologiska livsmedel och icke-ekologiska livsmedel tillverkas eller lagras i en produktionslokal gäller dessutom följande (8):

- Behandling av ekologiska produkter ska utföras oavbrutet vid tillverkning av ett parti vid annan tidpunkt eller annan plats än likartad behandling av icke-ekologiska livsmedel.
- Före och efter beredning ska ekologiska produkter lagras vid annan tidpunkt eller annan plats än icke-ekologiska produkter.
- Tillverkaren ska meddela kontrollmyndigheten eller kontrollorganet om de två ovanstående punkterna och hålla ett aktuellt register över verksamheter och bearbetade mängder av produkter åtkomligt.
- Åtgärder ska genomföras, för att garantera att livsmedelspartier kan identifieras och för att förhindra att ekologiska produkter och icke-ekologiska produkter förväxlas med varandra.
- Tillverkaren ska utföra passande rengöring av produktionsutrustning före beredning och lagring av ekologiska produkter.

2.2.2 Produkter och ämnen vid bearbetning av ekologiska livsmedel

Om ekologiska livsmedel bearbetas, är bara nedanstående ämnen tillåtna att använda, utom för vin, se avsnitt 2.1.4 punkt 2 (8):

- a livsmedelstillsatser (bärare är inräknat), såsom natriumnitrit, kaliumnitrat askorbinsyra, lecitin och citronsyra, och processhjälpmedel och andra produkter såsom vatten, kalciumklorid, natriumkarbonat, citronsyra och natriumhydroxid
- b produkter av enzymer och produkter av mikroorganismer vilka normalt används när livsmedel bearbetas
- c ämnen och produkter som betecknas som naturliga aromämnen eller som naturliga arompreparat (rådets direktiv 88/388/EEG)
- d färgämnen som används för att märka kött och äggskal (Europaparlamentets och rådets direktiv 94/36/EG)
- e dricksvatten och salt (saltets grundkomponenter ska vara natriumklorid eller kaliumklorid) vilka normalt används när livsmedel bearbetas
- f mineraler (spårämnen är inräknat), vitaminer, aminosyror och mikronäringsämnen, om bestämmelser, som anger att det ämnet eller de ämnena ska tillsättas i livsmedlen, finns

Vissa icke-ekologiska ingredienser av jordbruksursprung är tillåtna att använda, när ekologiska livsmedel bearbetas, se punkt 3 i avsnitt 2.1.4 (8). Godkända ingredienser av icke-

ekologiskt jordbruksursprung är vissa obearbetade vegetabiliska produkter, vegetabiliska produkter och animaliska produkter. Obearbetade vegetabiliska produkter är ätbara frukter, nötter och frön som ekollon, kolanötter, krusbär, torkade hallon och torkade röda vinbär. Vegetabiliska produkter är dels fetter och oljor, vilka inte är kemiskt modifierade, som kakaoträd, kokospalm och raps, dels sockerarter, stärkelse och andra produkter tillverkade av spannmål och rotfrukter till exempel fruktos, rispapper, dels övriga produkter som ärtprotein. Animaliska produkter är till exempel gelatin och vasslepulver (8).

2.2.3 Gemenskapslogotypen

Den fastställda utformningen av gemenskapslogotypen och de uppgifter som ska finnas i logotypen beskrivs i bilaga XI till förordning (EG) 889/2008 (se sjätte stycket avsnitt 2.1.5) (8). Den utformning och de uppgifter som visas i nedanstående tre EU-logotyper motsvarar de fastställda kriterier för gemenskapslogotypen som beskrivs i bilagan (figur 1). Logotypen ska vara i färg, som är grön och blå färg, (logotypen i färg ska vara i direkta färger som är pantone eller vara i fyrfärgstryck) eller i svartvitt enligt bilagan. Två av logotyperna är i färg och den tredje är i svartvitt. Uppgifterna i var och en av de tre logotyperna är de fastställda uppgifter som anges i bilagan (8).

(a) Svenska



(b) Engelska



(c) Finska/Svenska



Figur 1. Gemenskapslogotypen för ekologisk produktion i färg med uppgifter på svenska (a) och med uppgifter på finska och svenska (c) och i svartvitt med uppgift på engelska (b).

För att använda kodnummer och ursprungsort i märkningen av ekologiska livsmedel gäller nedanstående villkor:

- Kodnummer för den kontrollmyndighet eller det kontrollorgan ska bestå av en bokstavsbezeichnung för medlemsstaten eller tredjelandet (enligt ISO 3166) och en term som beskriver ekologisk produktionsmetod och ett referensnummer (den behöriga myndigheten bestämmer referensnummer) (8).
- Kodnummer ska stå direkt under gemenskapslogotypen (8).
- Uppgift om produktionsplats där produktens jordbruksråvaror har producerats ska vara direkt under kodnummer (*villkoret ska användas från och med den 1 juli 2010*) (8, 11).

2.2.4 Övergångsbestämmelser

Den gamla förordningen är fortfarande tillämplig genom övergångsbestämmelser som finns i den nuvarande förordningen (8).

Aktörer har rätt att använda regler om märkning i den gamla förordningen under en övergångsperiod som går ut den 1 juli 2010 (8). Denna övergångsregel gäller dels metoden som tillämpas när procentandelen ekologiska ingredienser i livsmedel beräknas, dels kodnumret för och/eller namnet på en kontrollmyndighet eller ett kontrollorgan (artikel 95.8 F (EG) 889/2008) (8).

Om produkter framställts, förpackats och märkts före 2009 enligt gamla förordningen kan produkterna som lagerhålls fortsätta att utbjudas till försäljning med termer som syftar på ekologisk produktionsmetod ända tills att lagren tömts (artikel 95.9 F (EG) 889/2008) (8).

Förpackningsmaterial som uppfyller kraven i den gamla förordningen är tillåtet att användas för livsmedel, som använder termer som syftar på ekologisk produktionsmetod i märkningen, fram till och med den 1 januari 2012, om livsmedlen för övrigt uppfyller reglerna i den nuvarande förordningen (artikel 95.10 F (EG) 889/2008) (8).

Enligt förordning (EEG) 2092/91 ska vissa villkor vara uppfyllda, för att få använda ett uttryck som hänvisar till en ekologisk produktionsmetod vid märkningen (7). Ett av villkoren är att namn på och/eller kodnummer för den myndighet eller det kontrollorgan, som producenten omfattas av, ska finnas i märkningen för produkter, som har beretts efter den 1 januari 1997. Produkter som regeln gäller för är obearbetade vegetabiliska jordbruksprodukter och obearbetade animalieprodukter. Samma villkor gäller för bearbetade vegetabiliska jordbruksprodukter och bearbetade animalieprodukter men en skillnad finns dock. Den är att namn på och/eller kodnummer för den myndighet eller det kontrollorgan, som den leverantör som har genomfört det sista beredningssteget omfattas av, ska ingå i märkningen (7).

2.3 Import av ekologiska livsmedel

Rådets förordning (EG) 834/2007, kommissionens förordning (EG) 889/2008 och kommissionens förordning (EG) 1235/2008 omfattar nya regler för import av ekologiska livsmedel från tredjeland till EU (22). Alla tre förordningarna tillämpas från och med 2009. Ett nytt importsystem gäller tillsammans med två importsystem som hittills gäller (22).

Det nya systemet innebär att ekologiska livsmedel kommer att importeras genom ett system som heter ”direct access” (22). Kommissionen i EU ska ha godkänt och ha beviljat tillstånd för ett kontrollorgan eller en kontrollmyndighet att certifiera ekologiska livsmedel enligt EG-förordning i tredje land. För att få importera ekologiska livsmedel, ska kontrollorganet eller kontrollmyndigheten ha certifierat ekologiska livsmedlen i exportlandet. Efter att kommissionen har bestämt vilka kontrollorgan och kontrollmyndigheter som ska ingå i nya systemet ”direct access”, börjar det nya importsystemet att gälla (22).

Ett av de två hittills gällande importsystemen handlar om att kommissionen bedömer varje enskilt tredje land och kontrollorgan/kontrollmyndigheter i det enskilda tredje landet (22). Kommissionens bedömning av ett tredjeland innebär att den undersöker om tredjelandet ska ingå i en förteckning över godkända tredjeländer (9). Godkända länder som ska ingå i första förteckningen är Argentina, Australien, Costa Rica, Indien, Israel, Nya Zeeland och Schweiz (9). Enligt regler i det här importsystemet får ekologiska livsmedel importeras från dessa länder. Ett godkännande som omfattar en fastställd tidsperiod gäller för varje land (22).

Det andra hittills gällande importsystemet innebär att en person ska ansöka om importtillstånd hos den behöriga myndigheten i sitt land, om personen önskar importera en ekologisk livsmedelsprodukt (22). Den behöriga myndigheten för livsmedel är Livsmedelsverket i Sverige. Det här importsystemet kommer att gälla till och med 31 december 2012 (22).

Vid import av ekologiska livsmedel från vilket tredje land som helst ska följande krav vara uppfyllda (22):

- För att handla med livsmedel på gemenskapens marknad, måste alla livsmedelsföretagare ansöka om att få anläggningen godkänd eller registrera anläggningen hos kontrollmyndigheten som är kommunen. Livsmedelsföretagare som endast ska förmedla livsmedel ska också omfattas av detta.
- Skyddsbeslut¹⁷ som har kungjorts av kommissionen gäller för vissa animaliska livsmedel och vissa vegetabiliska livsmedel.
- Ett företag som importerar ekologiska livsmedel ska vara underordnad kontroll av ett godkänt kontrollorgan för ekologisk produktion. Tre godkända kontrollorgan för importverksamhet finns i Sverige.
- Om en importör vill importera ekologiska livsmedel som kommissionens förordning (EG) 1235/2008 inte innefattar, ska importören skicka en ansökan om tillstånd för import till Livsmedelsverket.
- Sändningar av ekologiska livsmedel ska vara bifogat med ett kontrollintyg¹⁸ i original. Kontrollintyget bevisar att den ekologiska produktionen av livsmedel i tredje land är analog med den ekologiska produktionen av livsmedel i EU. Tullmyndigheten undersöker kontrollintyget vid import av ett ekologiskt livsmedel.

Import av ekologiska livsmedel omfattas av den generella lagstiftningen för import av livsmedel (86). Ett animaliskt livsmedel, till exempel honung, som importeras skall komma

¹⁷ Kommissionen bestämmer om skyddsbeslut (25). Skyddsbeslut syftar till att människor och djur ska skyddas mot smitta eller farliga ämnen och dylikt. Ett skyddsbeslut gäller ett visst land och ett visst eller vissa livsmedel från landet. Ett skyddsbeslut betyder att inskränkningar finns för import av livsmedel eller för handel med livsmedel inom EU (25).

¹⁸ Ett kontrollintyg är samma som ett inspektionscertifikat. Kontrollintyg omfattar livsmedel som importeras från godkända och icke-godkända tredje länder.

från en godkänd anläggning i ett godkänt tredjeland (23). Samtliga sändningar med honung som importeras från tredje land måste gå igenom en gränskontrollstation (24). Gränskontrollstationen finns i Sverige när animaliska produkter importeras från tredje land till Sverige (26).

Krav i nationella regler som handlar om att vissa vegetabiliska livsmedel som importeras från tredjeland ska kontrolleras (27). Livsmedelsverkets gränskontroll genomför importkontrollen vid en gränskontrollstation för livsmedel. Vegetabiliska livsmedel som måste kontrolleras är jordnötter, torkade fikon, paranötter och vegetabiliska livsmedel som ingår i ett skyddsbeslut. Stickprov tas ut på omkring 10 procent av sändningarna för kontroll av aflatoxin i gränskontrollen (27).

Torkade frukter från Turkiet omfattas av ett skyddsbeslut med avseende på aflatoxin (25). Sändningar med torkade frukter från Turkiet ska genomgå en gränskontroll vid en gränskontrollstation. Provtagningsresultat, analysresultat och ett hälsointyg med avseende på aflatoxin måste följa med sändningarna med torkade frukter från Turkiet (25).

2.5 KRAV ekonomisk förening

KRAV ekonomisk förening handlar om ekologisk produktion. ”Regler för KRAV-certifierad produktion” kallas KRAVs regler (28). KRAVs regler gäller för produktionsinriktningarna växtodling, djurhållning, biodling, vattenbruk, vildväxande produktion, livsmedelsförädling, slakt, fodertillverkning, produktionshjälpmedel, textilråvaror samt hudar, läder och skinn från KRAV-certifierad djurhållning, butik, restauranger och storkhushåll, fiske och KRAV-certifierade ingredienser (28). I det här avsnittet beskrivs historik och användning av KRAV-märket och KRAVs regler för märkning av produkter som producerats utanför Sverige.

2.5.1 Historik om KRAV

Kontrollföreningen för alternativ odling som förkortas KRAV grundades 21 februari 1985 av Alternativodlarnas Riksförbund (ARF), Förbundet Organisk Biologisk Odling (FOBO), Förbundet Naturenlig Odling (FNO) och Biodynamiska föreningen (BF) (29). Alternativ odling definierades som ingen användning av handelsgödsel och syntetiska bekämpningsmedel i odlingen. Biodynamiska föreningen utträdde ur KRAV i oktober 1985. KRAV var från början en ideell, politiskt och religiöst obunden förening. KRAVs mål var att ansvara för kontrollen av alternativ odling. Första KRAV-märket skapades 1985 (29).

KRAV och Svenska Demeterförbundet ingick i ett samarbetsavtal 1987 som handlade om att Demeterförbundet genomförde kontroll enligt KRAVs regler på biodynamiska odlingar (29). Tryckta KRAVs regler innefattade även djurhållning och förädling från 1988. KRAV-märket blev ett registrerat varumärke 1988. Produktionshjälpmedelspilen och importmärket infördes 1990. KRAV förändrades till ekonomisk förening 1991 och kallades KRAV ekonomisk förening, Kontrollföreningen för Alternativ Odling (29).

Bestämmelser för ekologisk produktion i EG bestämdes 1991 och var nästan samma som reglerna i IFOAM¹⁹ (29). I EG-bestämmelserna ingick inte djurhållning och förädling. KRAV uppfyllde reglerna i EG utom EG:s krav på statlig auktorisation och krav på karenstid i två år.

¹⁹ IFOAM står för International Federation of Organic Agriculture Movements (28). IFOAM är en internationell samarbetsorganisation för ekologisk produktion (28).

Orsaken till att KRAV behövde en statlig auktorisation av dess verksamhet, var att auktorisationen gav rätt att exportera KRAV-godkända produkter till EG. 1992 tog regeringen fram en förordning, som innebar att Jordbruksverket ansvarade för auktorisation av kontrollorganisationer. Jordbruksverket godkände föreskrifter som innefattade produktion och kontroll av vegetabiliska livsmedel som skulle exporteras. KRAV kallades från 1992 Kontrollföreningen för Ekologisk Odling. Jordbruksverket godkände KRAV som kontrollmyndighet den 20 januari 1993 och var tillsynsmyndighet för KRAV (29).

IFOAMs ackrediteringsprogram (IAP) ackrediterade KRAV 1994. KRAV var första kontrollorgan som genomgick denna ackreditering i världen. EG:s bestämmelser för ekologiskt lantbruk gällde från 1 juli 1994 på grund av EES-avtalet (29). I förordningen (EEG) 2092/91 bestämdes att termen ekologiskt endast fick användas, om produktionen kontrollerats av en godkänd organisation (29).

KRAVs dotterbolag GroLink AB skapades 1995, som genomförde kontroll enligt KRAVs regler i andra länder (29). Eftersom KRAV var en statligt godkänd kontrollorganisation, fick KRAV 1996 kontrollnummer SE Ekol 1 (29). KRAV Kontroll AB grundades i december 1998 som övertog internationella kontrollfunktionen från GroLink (29). KRAV bestod av moderföreningen KRAV ekonomisk förening och dotterbolaget Aranea Certifiering AB från 2006 (30). Aranea ansvarade för certifieringsaktiviteten från det året (30).

2.5.2 Användning av KRAV-märket

Märkning med KRAVs märke innebär mervärden i form av bra miljö, god djursorg, god hälsa och socialt ansvar (31). Bra miljö innebär enligt KRAV att kemiska bekämpningsmedel, handelsgödsel och genetiskt modifierade organismer (GMO) inte är tillåtna att använda i godkänd (certifierad) produktion enligt KRAVs regler (32). God djursorg handlar om att djuren får ha sina naturliga beteenden och djurens miljö och skötsel ska medföra bra hälsa och välfärd hos djuren (33). God hälsa är att människor mår fysiskt, psykiskt och socialt bra, eftersom arbetarna i ekologiskt jordbruk arbetar med kemiska ämnen och gifter i minimal omfattning (34). Socialt ansvar innebär att KRAV skapar och utvecklar produktionsregler som kan tillämpas i hela världen, vilket medför att ekonomiska faktorer, miljöfaktorer och samhällsfaktorer utvecklas fortare i fattiga länder (35).

Ett ackrediterat certifieringsorgan²⁰ ska certifiera en produktionsmetod enligt KRAVs regler (36). Godkända certifieringsorgan som kan kontrollera och certifiera enligt KRAVs regler är Aranea Certifiering AB, SMAK AB, Valiguard AB och HS Certifiering AB (37). En producent som slutit avtal med ett godkänt certifieringsorgan och som har en certifierad godkänd produktion enligt KRAVs regler, har rätt att använda KRAVs namn eller KRAV-märket på sin godkända produkt (38). En KRAV-certifierad produktion skall genomgå en revision varje år. Produktionsmetoden revideras för att kontrollera om produktionsmetoden sköts enligt KRAVs regler (39).

KRAVs regler uppfyller kraven i förordningarna (EG) 834/2007 och 889/2008. KRAVs regler går i vissa fall längre än EU-förordningarna (se 2.8) (39). För att få använda termen ekologisk på en produkt som saluförs ska produktionen vara certifierad enligt regler i EU-förordningar eller KRAVs regler (39).

²⁰ Certifieringsorgan är en organisation som har laglig rätt att certifiera produktion eller produkter enligt ett regelverk (28). Certifieringsorgan har samma innebörd som kontrollorgan i förordning (EG) 834/2007 (28)

Om en växtodlingsproduktion eller djurhållningsproduktion certifieras enligt förordningarna (EG) 834/2007 och 889/2008, har produkten rätt att märkas med EU-logotypen för ekologiska produkter (39). Produkten får inte märkas med KRAV-märket om certifiering endast utförs enligt förordningarna (39).

Den ansvarige tillverkarens namn eller den ansvarige marknadsförarens namn ska finnas på produkten som har KRAV-märket (38). Kodnummer för det certifieringsorgan, som ansvarar för kontroll och certifiering av produktionsmetoder enligt KRAVs regler, ska finnas på certifierade produkter från och med 2006. KRAV-märket på en produkt får inte framträda mer än logotypen för företaget (38).

Enligt KRAVs hemsida (KRAV ekonomisk förening, 2009) kan följande formuleringar finnas tillsammans med KRAVs märke på godkända produkter (38):

- ”KRAV-märkt mat
Odlingen sker utan kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel. Genom att välja KRAV-märkt mat bidrar du till en bättre miljö och till ett öppet landskap med biologisk mångfald
- I KRAV-godkänd djurhållning stimuleras djurens naturliga behov. Djuren föds upp med höga krav på etik och miljö
- KRAV-certifierade ekologiska produkter är odlade, kontrollerade och hanterade enligt KRAVs regler för ekologisk produktion.”



Figur 2. KRAVs logotyp för ekologiska livsmedel.

2.5.3 Livsmedel som har producerats i andra länder

Om ett annat regelverk använts för att certifiera en produkt, baseras KRAVs regler för märkning av produkten på att produktionen följt regler som är likvärdiga med KRAVs regler (28). KRAVs regler för märkning av sådana produkter beaktar dels avsikten med ekologisk produktion enligt IFOAM, dels KRAVs mål med ekologisk produktion, dels certifieringsorganets kvalitetssystem (28)

Om ett IFOAM-ackrediterat certifieringsprogram certifierat produkter och råvaror eller om produkter och råvaror certifierats i enlighet med EU-förordningen, kan produkterna och råvarorna märkas med KRAV-märket, om regler om två villkor är uppfyllda (28). Det ena villkoret är att vissa tilläggskrav för vegetabilisk respektive animalisk produkt ska vara uppfyllda. Det andra villkoret är att tillåtna processhjälpmedel och tillsatser, vilka ingår i

IFOAM Basic Standards²¹, används. Produkter som är producerade eller förpackade i Sverige får inte märkas med KRAV-märket enligt KRAVs regler, om de certifierats enligt ett annat regelverk för ekologisk produktion än ett IFOAM-ackrediterat certifieringsprogram eller förordning (EG) 834/2007. En KRAV-ansluten²² måste vara certifierad av ett ackrediterat certifieringsorgan, för att få märka produkter och råvaror, som det här avsnittet omfattar, med KRAV-märket (28).

2.6 Svenskt Sigill

Kvalitetsmärket Svenskt Sigill kan förekomma på livsmedel och blommor (40). Om produkter märks med Svenskt Sigill-märket visar märkningen att produkterna producerats på kontrollerade lantbruksföretag och trädgårdsodlingar i Sverige (40). I det här avsnittet beskrivs historik, IP Sigill och märkning med Svenskt Sigill-märket.



Figur 3. Logotypen för Svenskt Sigill.

2.6.1 Historik om Svenskt Sigill

Under 1900-talet inträffade några händelser som ledde till att konsumenter blev uppmärksammade på innebörden av livsmedelskvalitet (41). För det första smittades svenskt kött med salmonellabakterier på 1950-talet. För det andra kritiserades inblandningen av antibiotika i foder till grisar och kycklingar. För det tredje pågick kadaverdebatten som handlade om att kadavermjöl fanns i djurfoder, vilket hade sitt ursprung i en katt som blev sjuk (41). Följden av dessa händelser var att Svenskt Sigill grundades.

Svenska Lantmännen, livsmedelsindustrin och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) bildade tillsammans med experter, myndigheter, konsumentorganisationer och miljöorganisationer Svenskt Sigill 1995 (42). Regler för spannmålsproduktion skapades i Svenskt Sigill systemet. För att utveckla ett uthålligt svenskt jordbruk på lång sikt, tas miljö, kvalitet och livsmedelssäkerhet in i systemet. Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) bildade dotterföretaget Sigill Kvalitetssystem AB 2001, därför att jordbrukare ville utveckla Svenskt Sigill inom andra produktionsgrenar. Gröna näringens riksorganisation (GRO) som omfattar frukt, grönsaker och blommor anslöt sig till Svenskt Sigill 2003 (42).

²¹ IFOAM Basic Standards står för IFOAM Basic Standards for Organic Production and Processing. IFOAM Basic Standards är internationella regler för ekologisk produktion som tas fram av IFOAM.

²² En KRAV-ansluten är en person till exempel en producent som har avtal med ett certifieringsorgan som certifierar enligt KRAVs regler.

2.6.2 IP SIGILL

IP står för Integrerad Produktion och handlar om att hela brukningsenheten som innefattar djurhållning och odling av grödor uppfattas som en helhet (43). Det innebär att resurser, som är naturliga eller ingår i företaget, inom brukningsenheten ska användas så effektivt som möjligt. IOBC (International Organization for Biological and Integrated Control of Noxious Animals and Plants) sysslar med kriterier för IP i världen och har haft inflytande på standarden IP Sigill (43).

IP Sigill handlar om resurshushållande primärproduktion (43). Resurseffektivitet är lika med att resurser såsom insatsmedel, gödsel, bränsle, mark och foder, ska användas optimalt. Det innebär att kunna använda tillgängliga resurser och få maximalt utbyte resurserna och orsaka minimal negativ påverkan på miljön. Inom djurhållning och växtodling är planering av produktion och förebyggande åtgärder resurseffektivare än att utföra behandling av grödor och djur i efterhand (43)

Primärproduktion och livsmedelsförädling kan omfattas av en standard för kvalitetssäkring²³ som kallas IP Sigill. Alla företag kan ansluta sig till IP Sigill (44). Sigill Kvalitetssystem AB som är ett dotterbolag till LRF äger och utvecklar standarden IP Sigill (43).

Standarden IP Sigill omfattar produktionsregler (43). IP Sigill basregler gäller för produktionsinriktningarna mjölk, nötkött, naturbeteskött, griskött, kyckling, spannmål, oljeväxter och frukt och grönt (bär, frukt, frilandsgroänsaker, växthusgroänsaker, potatis och svamp). Särskilda regler gäller dessutom för var och en av dessa produktionsinriktningar. Produktionsreglerna är uppdelade i handböcker, en handbok för IP Sigill basregler och en handbok för varje produktionsinriktning (43).

IP Livsmedelsförädling är uppbyggd främst för småskalig produktion och kan användas åtskild från de andra delarna av IP Sigill (43). Ett annat kvalitetssäkringssystem är Sigill Biodling, som inte är en del av standarden IP Sigill. Produktion av frukt och grönt kan certifieras antingen enligt IP Sigill frukt & grönt eller enligt IP Sigill GAP. IP Sigill GAP för frukt & grönt består av både GlobalGAP²⁴ och IP Sigill. Om en frukt- eller grönsaksodling är certifierad enligt IP Sigill GAP, uppfyller företaget både krav i internationell handel och krav i IP Sigill standarden (43).

Standarden IP Sigill består av (43):

- Svensk lagstiftning som är grunden i IP Sigill
- Branschriktlinjer för livsmedelshygien och foderhygien
- Tvärvillkor
- Mervärdeskrav rörande miljö, djuromsorg och livsmedelssäkerhet
- Verktvg för produktionsstyrning och produktionsuppföljning

Tvärvillkor är lagar som är basen för gårdsstödet. Nästan alla tvärvillkor finns i IP Sigill. Ett antal tvärvillkor är gemensamma inom EU och ett antal tvärvillkor är inte gemensamma inom

²³ Kvalitetssäkring handlar om att ett system som säkerställer kvaliteten, livsmedelssäkerheten och spårbarheten inom en produktion används (43).

²⁴ GlobalGap är en internationell standard (45). Ledande detaljhandelsföretag i Europa skapade standarden Eurepgap 1997. Standarden användes i hela världen och därmed ändrades namnet Eurepgap till Globalgap. Globalgap verkar för att utveckla livsmedelssäkerheten och miljöåtgärder (45).

EU. Föreningar och livsmedelföretag har krav på att producenter ska genomföra miljöhousesyn, för att de ska få leverera råvaror och produkter till dem. Miljöhousesyn är ett grundkrav i IP Sigill. Miljöhousesyn innehåller lagstiftning inom miljö, djurskydd, fodersäkerhet, livsmedelssäkerhet och den delen av arbetsmiljölagstiftningen som innehåller bestämmelser om områden där flest olyckor inträffar. Alla tvärvillkor finns med i Miljöhousesyn. Med hjälp av miljöhousesyn kontrollerar producenter själva att produktioner fullgör krav i lagstiftningen. Om miljöhousesyn genomförs, innebär det att producenten informerar kommunen eller andra som kräver information om företaget om uppgifter i miljöhousesynen enklare och tydligare. Branschriktlinjer för livsmedelssäkerhet och fodersäkerhet ingår i produktionsreglerna. Standard för kvalitetssäkringssystemet IP Sigill omfattar fem löften som förmedlas till konsumenter genom kvalitetsmärket Svenskt Sigill. Dessa är säkra livsmedel, god djuromsorg, öppna landskap, miljöansvar och certifierade produkter (43).

2.6.3 Märkning med märket Svenskt Sigill

En producent som har certifierat produkter enligt IP Sigill eller IP Sigill GAP kan ansöka om att få använda märket Svenskt Sigill på produkterna (43). Spannmål, kött, mjölk, bär, frukt, svamp, grönsaker, rotfrukter, potatis och blommor certifieras enligt IP SIGILL (46). Honung kan certifieras enligt Sigill biodling (46). Märkningsregler för Svenskt Sigill omfattar råvaror, sammansatta produkter och måltider (46).

IP Sigill certifierade råvaror och Sigill biodling certifierad råvara kallas Svenskt Sigill-godkända råvaror (46). Råvaror som till exempel tomat, äpplet, havregryn, ren juice och mjölk måste bestå av 100 procent Svenskt Sigill godkänd råvara (46). Havregryn som odlats konventionellt får inte blandas med havregryn som certifierats enligt IP Sigill, om en produkt ska kunna märkas med Svenskt Sigill (46).

Sammansatta produkter består av två eller fler råvaror till exempel bröd, messmör och sylt, Några av märkningsreglerna är följande (46):

- Minst 50 procent (räknat på vikt, utom tillsatt vatten) av produkten ska innehålla Svenskt Sigill-godkända råvaror.
- Minst 90 procent av profilingsrediensen, som exempelvis är spannmål för bröd och mjölk för ost, måste vara Svenskt Sigill-godkänd råvara.
- Minst 80 procent av en produkt ska innehålla råvaror som är odlade och producerade i Sverige.
- Animalieprodukter som är fågel, kött, mjölk och ägg (exklusive fisk och skaldjur) ska ha producerats av djur som är födda och uppfödda i Sverige. Andra råvaror ska främst ha svenskt ursprung.

Måltider, till exempel färdigmat och maträtter, består av två eller fler sammansatta produkter. Några av märkningsreglerna är följande (46):

- Minst 50 procent (räknat på vikt) av måltiden måste innehålla Svenskt Sigill-godkända råvaror.
- Livsmedel, som måltiden består av, ska uppfylla krav i regler för sammansatta produkter och/eller råvaror.
- Animaliska ingredienser (exklusive fisk och skaldjur) ska ha producerats av djur som är födda och uppfödda i Sverige. Andra ingredienser ska främst ha svenskt ursprung.

- Minst 80 procent av de råvaror, som ingår i måltiden, ska ha odlats eller producerats i Sverige.

2.6.4 Certifiering

Två olika anslutningar till IP Sigill finns (44). Det är anslutning av enskilda företag (producent) till IP Sigill och anslutning av grupp av primärproducenter (företag) till IP Sigill. Enskild anslutning för certifiering beskrivs först och sedan beskrivs gruppanslutning för certifiering (44).

En enskild anslutning av ett företag (primärproduktion och småskalig livsmedelsproduktion) handlar om att företaget själv utför en egenrevision och att ett oberoende certifieringsorgan genomför en extern revision (44). Syftet med den interna och den externa revisionen är att kontrollera att kraven i produktionsreglerna i IP Sigill efterlevs (44). Uppgifter som tas fram i en egenrevision är underlag för att planera en framtida extern revision (44). För att ett certifikat ska tilldelas producenten, måste några regler och villkor vara uppfyllda som bland annat är att den externa revisionen ska vara godkänd (44). Enskild anslutning finns inom produktionsinriktningarna spannmål, nötkött, gris, frukt och grönt. (47)

Gruppanslutning för certifiering innebär att en grupp av primärproducenter kan anslutas till IP Sigill (44). En gruppcertifiering handlar om att organisationen av gruppen och gruppens juridiska person blir certifierad (44). Varje enskild primärproducent (medlem) är inte certifierad (44). Enligt K. Lindow ska ett gruppcertifierat företag (en medlem i gruppen) revideras utifrån samma bedömning av reglerna och samma revisionsförfarande som vid enskild anslutning (47). Ett företag som är gruppcertifierat tillåts att ingå i gruppcertifikatet, endast om det blivit godkänt vid leverantörsrevisionen (47). För att kontrollera att varje enskild primärproducent följer produktionsreglerna, utförs leverantörsrevisioner (44). Revisorer inom gruppen reviderar lantbruksföretagen (47).

Krav som ställs på gruppen är bland annat att gruppen ska ha ett eget kvalitetsledningssystem och att ett oberoende certifieringsorgan utför en extern revision av gruppen (47). Certifieringsorganet kontrollerar att gruppen genomför revisionerna på rätt sätt enligt allmänna villkor i IP Sigill (47). Några regler och villkor måste vara uppfyllda, som bland annat är att den externa revisionen ska vara godkänd, för att ett certifikat ska tilldelas gruppen (44).

Företag som är gruppcertifierade ska sälja sin produkt genom gruppen (47). De får inte själva saluföra deras produkter som certifierade. Enligt K. Lindow får ett företag t.ex. en mjölkproducent inte sälja sin mjölk som certifierad till ett annat mejeri än den grupp (mejeri) som mjölkproducenten tillhör (47). Några mejerier har gruppanslutning till IP Sigill (47).

Aranea Certifiering AB, Intertek Semko Certification AB och SMAK AB genomför revision enligt IP Sigill (48). Aranea Certifiering AB, Intertek Semko Certification AB och ProSanitas Certifiering AB genomför revision enligt IP Livsmedelsförädling (49).

2.7 Rättvisemärkt

Rättvisemärkt är den ena typen av produkt inom rättvis handel. Den andra typen av produkt är rättvist handlat (50). Det internationella namnet för Rättvisemärkt är Fairtrade (51).

Rättvisemärkt är den svenska innebörden av Fairtrade och är en oberoende produktmärkning

(51). När konsumenter köper Rättvisemärkt livsmedel, bidrar de till rättvis handel i världen (52). Rättvisemärkt handlar om att förbättra arbetsvillkor och levnadsvillkor för odlare och anställda i utvecklingsländer (u-länder) (53).

2.7.1 Historik om Rättvis handel

Bakgrunden till rättvis handel är att producenter i utvecklingsländer fått dåligt betalt för sina råvaror på världsmarknaden och att de har haft dåliga arbetsförhållanden (54).

Utgångspunkten i rättvis handel är olika folkrörelser i form av olika solidaritetsrörelser, fackföreningsrörelser, miljöorganisationer, kristna samfund och församlingar som ordnat studiecirkel gällande u-länder, fredsfrågor och biståndspolitik. På en FN-konferens 1964 menade många länder på södra halvklotet att världshandeln behövde ändras, för att få till stånd rättvisare handelsförhållanden på världsmarknaden. Detta innebar att handel mellan u-länder och industrialiserade länder inte skulle innefatta bistånd. FN har sedan dess arbetat för att skapa rättvisare villkor i handeln av produkter på världsmarknaden. Ett exempel på detta är Milleniedeklarationen som handlar om att det ska skapas handelsförhållanden som inte är diskriminerande på världsmarknaden. Allmänna kriterier för rättvis handel finns och är förutsättningar till samordning i världshandeln. Bland de generella kriterierna kan nämnas (54):

- bra arbetsförhållanden, handlande på lång sikt, rimlig betalning, rimlig lön, förståelse av miljö
- demokratisk och transparent struktur på organisationer
- FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, FN:s barnkonvention och ILO:s (International Labour Organisation)²⁵ grundläggande konventioner är förutsättningar i arbetet med rättvis handel.

2.7.1 Organisationen för Rättvisemärkt

Organisationen för Rättvisemärkt består av Föreningen för Rättvisemärkt och Rättvisemärkt i Sverige AB, vilka är två olika juridiska former (55). Den svenska representanten i Fairtrade Labelling Organizations International (FLO) är Rättvisemärkt i Sverige AB (55). FLO grundades 1997 och är en av fyra internationella organisationer inom rättvis handel (54). 20 märkningsinitiativ i 21 länder ingår i FLO och en är Rättvisemärkt (54). FLO utvecklar kriterier, arbetar med kontroller och ger utvecklingsstöd till odlare²⁶ och anställd arbetskraft²⁷ i u-länder (56).

Systerorganisationer till Rättvisemärkt finns i Europa, Australien, Nya Zeeland, Nordamerika och Japan. Systerorganisationerna är representerade i FLO (57).

Rättvisemärkta produkter på den svenska marknaden är bananer, bomull, färsk frukt, honung, juice, kaffe, kakao, choklad, chokladdryck, ris, quinoa, snacks, godis, glass, socker, snittblommor, sportbollar, te och vin (59).

²⁵ ILO är den internationella arbetsorganisationen (15). ILO är från 1946 ett fackorgan inom FN. ILO:s mål är att medverka till social rättvisa och humana arbetsvillkor. Det är en förutsättning för fred mellan och inom nationer (15)

²⁶ Odlare är enskilda individer eller familjer och de försörjer sig på småskaligt lantbruk. Odlare ingår i en producentorganisation till exempel ett kooperativ eller dylik organisationsform (58).

²⁷ Anställd arbetskraft är personer som arbetar på farmer, plantager eller industrier (58).

2.7.2 Internationella Fairtrade-kriterier

FLO utvecklar de internationella kriterierna för Fairtrade som baseras på de grundläggande ILO-konventionerna för mänskliga rättigheter i arbetslivet (60). Kriterierna för Fairtrade handlar om att göra ekonomiska villkor för odlare och anställd arbetskraft bättre och att motarbeta barnarbete och diskriminering. De innebär att understödja demokrati och organisationsrätt, att arbeta för att lokalsamhället växer fram socialt och ekonomiskt samt att understödja miljöhänsyn och ekologisk produktion (60).

Internationella Fairtrade-kriterier delas upp i generella kriterier och produktspecifika kriterier för odlare respektive anställd arbetskraft (61). Generella kriterier består av minimikriterier och utvecklingskriterier (61). En producentorganisation ska uppfylla minimikriterierna, för att den ska kunna bli certifierad enligt de internationella Fairtrade-kriterierna (61). Om minimikriterierna är uppfyllda används utvecklingskriterierna, bland annat för att förbättra arbetsförhållanden (61). De produktspecifika kriterierna handlar bland annat om minimipris på produkten, storlek på premien, kvaliteten på produkten och grundläggande villkoren för handeln med produkten (61). Minimipriset är den lägsta nivån på priset för råvara eller produkt till odlaren eller producenten (60). Minimipriset ska vara högre än produktionskostnaden och världsmarknadspriset och är olika för olika produktgrupper (60). En premie är ett ekonomiskt tillägg som en köpare är skyldig att betala (60). Köparen betalar både minimipriset och premien för produkten (60). Premien medverkar till att förbättra ekonomin och sociala faktorer i lokala samhällen, till exempel utbildning, hälsovård eller investeringar i verksamheter (60). Premien kan användas till att betala en omställning till ekologisk produktion och certifiering och därmed blir produktens pris högre (60).

Fairtrade-kriterier som gäller för exportörer, importörer och licenstagare²⁸ (dessa tre agerande personer är köpare) är bland annat att betala både ett garanterat minimipris och en premie (62). Andra skyldigheter för dem är att betala en del av priset i förväg om producenter kräver en förskottsbetalning, att skapa ett handelsförhållande som varar under en lång tidsperiod och att betala ett merpris för ekologisk råvara eller produkt (62).

2.7.3 Märket Rättvisemärkt

Rättvisemärkt™ och Fairtrade® är varumärken (63). FLO och Rättvisemärkt i Sverige AB äger dessa två varumärken. Varumärket Rättvisemärkt ska användas med versalt R och i sin grundform. Grundformen är Rättvisemärkt och ska användas i singular, plural, i bestämd form och när certifieringsmärket är en bestämning till ett substantiv. Exempel på användning av grundformen (63):

- Rättvisemärkt bananer och te serveras här (versalt R och grundformen)
- nya livsmedel ”som är certifierade av Rättvisemärkt” har lanserats (grundformen är bestämning till substantivet livsmedel)
- Rättvisemärkt-juicer (grundformen i plural)
- Rättvisemärkt-certifierad glass (grundformen i bestämd form).

Rättvisemärkt och systerorganisationer i Europa, Australien, Nya Zeeland, Nordamerika, Japan och Sydafrika har ett gemensamt certifieringsmärke som är Rättvisemärkt från 2004 (63). Det gemensamma certifieringsmärket, som används i Sverige, är i färg eller svartvitt

²⁸ Licensstagare märker slutprodukten (59). Licensstagarna är företag som distribuerar råvaror och produkter, vilka är märkta med Rättvisemärkt till bland annat butiker (65).

(figur 4). Ett gemensamt internationellt certifieringsmärke finns också (figur 5). Eftersom systerorganisationer har olika namn, till exempel Max Havelaar i Danmark, Reilu kauppa i Finland och Transfair i Tyskland, kan det internationella certifieringsmärket ha olika utformningar (63).



Figur 4. Certifieringsmärket Rättvisemärkt i färg eller svartvitt i Sverige.



Figur 5. Det internationella certifieringsmärket Fairtrade.

För att en licenstagare ska få märka en produkt med certifieringsmärket Rättvisemärkt, ska licenstagaren köpa produkten av en certifierad producent (59). Köpet kan ske direkt av den certifierade producenten eller genom en importör eller tillverkare, vilka är certifierade av FLO-Cert (59).

2.7.4 Certifiering

FLO-Cert är ett oberoende internationellt certifieringsorgan och ägs av FLO (64). Certifieringsorganet ansvarar för inspektioner och certifiering av producentorganisationer, exportörer och importörer. FLO-Cert är ackrediterat enligt ISO65 som är internationell kvalitetsnorm för certifieringsorganisationer (64). Syftet med certifieringssystemet är att det ska medverka till att odlare i producentorganisationer utvecklas och att producentorganisationer kan arbeta på en internationell marknad. Rättvisemärkt i Sverige AB kontrollerar licenstagare som levererar Rättvisemärkta produkter till butiker och andra försäljningsställen i Sverige (65).

När inspektörer från FLO-Cert genomför inspektioner av producentorganisationer, exportörer, importörer och licenstagare inspekteras, kontrolleras dokumentation till exempel köpdokument (65). En fältkontroll utförs hos producenten för att kontrollera verksamheten. Inspektionerna och fältkontrollerna utförs, för att kontrollera om kriterierna uppfylls. Inspektioner av certifierade producentorganisationer är förankrade, därför att en person i en verksamhet, som inspekteras, behöver bistå en inspektör under en inspektion som tar flera dagar. Om misstankar finns att en certifierad producentorganisation inte uppfyller Fairtrade-kriterierna, kommer en inte anmäld inspektion av verksamheten att utföras (65).

2.8 Jämförelser mellan EG-förordning, KRAVs regler, regler i Svenskt Sigill och internationella Fairtrade-kriterier

GMO

Genetiskt modifierade organismer (GMO) är förbjudet att använda enligt EG-förordningen, KRAVs regler, IP Sigills produktionsregler och internationella Fairtrade-kriterier (1, 66, 43, 61)

Skyddszon

Både KRAV och IP Sigill har krav på skyddszoner mot vattendrag och sjöar och ska ha miljöledningssystem, till exempel Miljöhusesyn (28, 43). EG-förordningen har inte krav på miljöledningssystem, skyddszon och fribelägenhet (66).

Producenter som har KRAV certifierad produktion ska använda en miljöpolicy och ska arbeta med ett miljöledningssystem, till exempel Miljöhusesyn, i företaget (28). En skyddszon mot vattendrag, sjöar och våtmarker ska ingå i en ekologisk produktion som är KRAV-godkänd. Växtligheten ska finnas på skyddszonen som ska vara ogödslad och permanent. Krav på fribelägenhet i KRAVs regler är att grödor, som ska användas till människoföda, är inte tillåtet att odlas på åkermark, om åkermarken finns inom 25 meter från en vägkant och vägen är hårt trafikerad. (28)

En IP Sigill ansluten producent måste använda Miljöhusesyn i verksamheten (43). Krav på skyddszon mot bland annat vattendrag och sjöar finns, om växtskyddsmedel²⁹ och gödselmedel används i en IP Sigill certifierad produktion. En permanent skyddszon som är längs efter öppet vatten ska vara bevuxen med gräs i känsliga områden³⁰ enligt produktionsregler i IP Sigill (43).

Krav på att producentorganisationer inom Fairtrade ska ha en plan, som innehåller åtgärder för bra miljö såsom skydd av och ”buffertzoner” för land, skog och vatten, finns i de internationella minimikriterierna (61). Buffertzoner skall finnas runt odlingar, för att skydda djur, natur, vatten och växter (61).

Organiska gödselmedel

KRAVs regler om användning av organiska gödselmedel är strängare än EG-förordningarna (66). Guano är till exempel otillåtet att använda enligt KRAVs regler medan det är tillåtet enligt EG-förordningen (28).

Kemiska bekämpningsmedel

Kemiska bekämpningsmedel är otillåtna att använda i ekologisk odling (66). Förebyggande åtgärder mot skadedjur, växtsjukdomar och ogräs är en väl planerad växtföljd, mekanisk ogräsbekämpning och biologiska bekämpningsmetoder (66).

För att få använda växtskyddsmedel i ett företag som är certifierat enligt standarden IP Sigill, ska växtskyddsmedel vara godkända i Sverige och användaren måste följa märkningsuppgifter om användning av växtskyddsmedlet (43). Integrerat växtskydd som ingår i IP Sigill innebär att växtskyddsmedel får användas i den omfattningen att det är

²⁹ Växtskyddsmedel är pesticider och är ämnen som bekämpar skador till exempel svampangrepp, skadeinsekter, gnagare och ogräs på nyttoväxter (67).

³⁰ Definitionen av känsliga områden anges i 5 § SFS 1998:915 om miljöhänsyn i jordbruket.

biologiskt och ekonomiskt försvarbart (43). En förutsättning i integrerat växtskydd är en bra planerad växtföljd, vilket minskar användning av kemiska bekämpningsmedel (43). Om växtsorter som har bra motståndskraft mot skadegörare odlas, minimeras också användning av kemiska bekämpningsmedel (43). För att undvika kontaminering av livsmedel med kemiska växtskyddsmedel, får inte en kemisk behandling tillämpas i växande gröda i direkt anslutning till skörd av grödan (68).

Internationella Fairtrade minimikriterier för odlare och anställd arbetskraft innefattar också kriterier för bekämpningsmedel (61). Kriterierna följer förteckningar över otillåtna kemikalier hos WHO och FAO (61).

Foder

KRAVs regler och EU:s regler innehåller krav på att en viss procentandel foder ska produceras på den egna gården (28, 39). Produktionsregler i IP Sigill har däremot inga krav på att en viss foderandel ska komma från den egna gården (69, 70, 71, 72). IP Sigill innehåller krav på att en viss del av fodret till mjölkproduktion och produktion av köttdjur, grisar och kycklingar ska vara svenskt odlat och/eller certifierat enligt IP Sigill (69, 70, 71, 72).

Enligt EG-förordningen ska minst 50 procent av totala foderbehovet för idisslare produceras på den egna gården (28, 39, 73). Minst 50 procent av det totala foderbehovet för alla djurslag ska produceras på den egna gården enligt KRAVs regler (28, 39, 73).

Enligt standarden IP Sigill ska minst 30 procent (räknat på torrsubstans) av foderstaten för mjölkproduktion och produktion av köttdjur, grisar och kycklingar ha odlats enligt IP Sigill basregler (69, 70, 71, 72). Minst 70 procent (räknat på torrsubstans) av foderstaten för mjölkproduktion och produktion av köttdjur, grisar och kycklingar ska komma från odlingar i Sverige. Den här regeln om 70 % gäller för produktion av råvaror som ska förädlas till produkter som ska märkas med märket Svenskt Sigill (69, 70, 71, 72).

För mjölkkor, dikor och tackor kan under 3 månader i början av laktationen högst 50 procent av foderkonsumtionen per dag vara kraftfoder enligt KRAVs regler (39). Den här kraftfoderandelen och tidsperioden gäller endast idisslare som producerar mjölk enligt EG-förordningen (8). Under återstående tiden av laktationen ska kraftfoderandelen vara högst 40 procent av foderbehovet per dag till mjölkkor, dikor och tackor enligt KRAVs regler (39). Samma tidsperiod och kraftfoderandel gäller växtätare enligt EG-förordningen (8).

Utevistelse och digivning

Får och getter ska kunna vistas ute hela året, om mark-och väderleksförhållanden möjliggör det, enligt KRAVs regler (39). Inget krav på utevistelse under vintern för får och getter finns enligt EG-förordningen (39). Enligt KRAVs regler måste en ko som kalvar inomhus föda kalven i en kalvningsbox (39). Krav på kalvningsbox finns inte i EG-förordningen och IP Sigill. (39, 72)

KRAVs regler innehåller krav på att kalvar, killingar och lamm ska dia under minst hela tiden de dricker råmjölk (39). Därefter ska de utfodras med mjölk från det egna djurslaget (39). Om en kalv inte kan dia kon, ska den dricka råmjölk och mjölk med hjälp av en konstgjord spene (39). Kalvar ska dricka komjölk i minst 12 veckor och lamm ska dricka mjölk från tackor i minst 8 veckor och killingar ska dricka getmjölk i minst 6 veckor enligt KRAVs regler (39). Krav på digivning finns inte i EG-förordningen (39). I EG-förordningen finns en bestämmelse om att däggdjur som diar måste utfodras med obehandlad mjölk, helst mjölk från moderdjuret

(1). Enligt produktionsregler i IP Sigill ska en nyfödd kalv kunna dricka råmjölk inom 6 timmar efter kalvningen och ska dricka råmjölk i minst 3 dygn (72).

Grisar, höns och kycklingar

Enligt KRAVs regler ska grisar vara på betesmarker under betesperioden och använda betet till foder och sysselsättning (28). Under sommaren ska grisar ha tillgång till gyttjebad (28). Grisar ska kunna vara ute under vintern (39). När suggor ska grisa i en grisionshydda utomhus eller i en tillräckligt stor box inomhus, ska de kunna bygga bo enligt KRAVs regler (39). Enligt EG-förordningen ska en rastgård finnas för grisar och kan vara inomhus hela året (28, 39). I EG-förordningen finns inte krav på bete och gyttjebad (39). Ett krav på att suggan ska kunna bygga bo när hon ska grisa finns inte i EG-förordningen (39). En produktionsregel i IP Sigill säger att grisar ska kunna sysselsätta sig, bete sig naturligt och bygga bo med hjälp av halm av bra kvalitet (69).

KRAVs regler säger att höns och kycklingar ska kunna använda sandbad (28). Inga krav på sandbad för höns och kycklingar finns i EG-förordningen (39).

Livsmedelstillsats

Användning av livsmedelstillsatsen nitrit i charkprodukter är inte tillåtet enligt KRAVs regler (74). Enligt EG-förordningen är däremot nitrit tillåtet att använda, när ekologiska livsmedel bearbetas (8).

3. Material och metoder

Information om lagstiftning, KRAV ekonomisk förening, Svenskt Sigill och Rättvisemärkt skrevs ut från officiella hemsidor på Internet. För att förstå innebörden av bestämmelser om märkning i förordning (EG) 834/2007, utfördes en intervju med en sakkunnig person på Livsmedelsverket. En del information hämtades från en bok om KRAVs historia, tre broschyrer om jämförelser mellan KRAVs regler och regler i EU och Regler för KRAV-certifierad produktion Januari 2009. Information om praktisk tillämpning av märkningsregler gavs från Aranea Certifiering via e-post. Information om Svenskt Sigill erhöles från Svenskt Sigill via e-post.

Den praktiska undersökningen utfördes i två större livsmedelskedjor, för att ta reda på om märkningsuppgifter på olika ekologiska produkter stämde överens med de bestämmelser som finns i EG-förordningarna. Först togs 195 bilder på de slumpvis utvalda förpackade ekologiska livsmedlen på Coop Forum och ICA Maxi i Västerås. Märkningsuppgifter på ekologiska livsmedlen studerades på bilderna. Information om märkningsuppgifter som inte kunde fås på bilderna inhämtades vid några besök i de två butikerna. Om märkningsuppgifter var små användes ett förstoringsglas med två gånger förstoring. Även när förstoringsglas användes kunde inte uppgifterna läsas på en del av produkterna på grund av för liten text. Det togs reda på vilka kontrollorgan eller kontrollmyndigheter som hade getts de kodnummer som fanns på produkterna från länken "Kommissionens lista över organ och offentliga myndigheter i EU och EES-länder" på Livsmedelsverkets hemsida. Märkningsuppgifterna jämfördes med bestämmelser om märkning av ekologiska livsmedel i förordningarna.

4. Resultat

Det totala antalet ekologiska produkter i undersökningen är 49 stycken (tabell 1). Av dessa kommer 22 stycken från Coop Forum och 27 stycken kommer från ICA Maxi. 59 procent av produkterna från Coop Forum och 59 procent av produkterna från ICA Maxi är märkta med KRAV-märket. EU-logotypen finns på 50 procent av produkterna från Coop Forum och 44 procent av produkterna från ICA Maxi.

Tabell 1. Totalt antal ekologiska produkter samt andel ekologiska produkter med KRAV-märket respektive EU-logotypen

Butik	Totalt antal ekologiska produkter (st)	Andel ekologiska produkter med KRAV-märket (%)	Andel ekologiska produkter med EU-logotypen (%)
Coop Forum	22	59	50
ICA Maxi	27	59	44
Totalt	49	59	47

Kodnummer, namn och adress för godkända kontrollmyndigheter och kontrollorgan som finns på produkterna visas i bilaga 1. Procentandelen produkter som har kodnumret SE Ekol 1 är 55 procent i undersökningen. SE Ekol 1 är kodnummer för Aranea Certifiering.

4.1 Produkter med kodnummer från Coop Forum

En sammanställning av produkterna från Coop Forum finns i tabell 2a och 2b.

SE Ekol 1, DK-Ø-8 och DK-Ø-9

Samso ost har både kodnummer SE Ekol 1 och kodnummer DK-Ø-8. Quinoaflingor glutenfria har både kodnummer SE Ekol 1 och kodnummer DK-Ø-9. Märkningen från Danmark innebär att produkterna kontrollerats av Födevarestyrelsen i Danmark och sedan har produkterna kontrollerats av Aranea Certifiering för KRAV-märkningen (17).

Kodnummer på Miniflakes AXA kornkammaren är DK-Ø-9. Makaroner AXA kornkammaren har kodnummer SE Ekol 1. En märkningsuppgift för Miniflakes respektive Makaroner är EU-logotypen. Beteckningen för produktionsplatsen anges med EU-/icke-EU-jordbruk direkt under gemenskapslogotypen för ekologisk produktion på förpackningen för Miniflakes respektive Makaroner. Märkningen är fel när det gäller placeringen av kodnumret.

IT-ICA och IT CPB

Kodnummer på taleggio är IT-ICA. Couscous korn fullkorn & smakrik från Druvan har kodnumret IT CPB.

4.2 Produkter med kodnummer från ICA Maxi

En sammanställning av produkterna från ICA Maxi finns i tabell 3a, 3b och 3c.

IT-CPB, DE-003-Öko-Kontrollstelle och SE Ekol 3

Dinkel matvete ICA I love eco har kodnumret IT-CPB. Bacon och äppeljuice ICA I love eco och vegetabilisk pastej med örter & vitlök (Vegetarian Pâté) har kodnumret DE-003-Öko-Kontrollstelle. Kodnummer i märkningen av honung är SE Ekol 3.

AT-W-01-BIO och ES-AN-00-AE

Köttbuljong Knorr har kodnumret AT-W-01-BIO. Green olives Ridderheims har kodnumret ES-AN-00-AE.

IT-ECO och DK-Ø-5

Balsamvinäger ICA I love eco har kodnumret IT-ECO. Brie Castello vitmöglost har kodnumret DK-Ø-5.

SE Ekol 1 och ECOCERT SAS

Majs, Green Giant, har kodnumret SE Ekol 1 och en annan märkningsuppgift är ”certified by ECOCERT SAS F-32600”. Märkningen från Frankrike innebär att produkten har kontrollerats av ECOCERT S.A.S. i Frankrike och sedan har produkten kontrollerats av Aranea Certifiering för KRAV-märkningen.

4.3 Avsaknad av kodnummer

Märkningen av åtta produkter har en term som hänvisar till en ekologisk produktionsmetod i samma synfält som livsmedlets beteckning och har inte kodnummer för den kontrollmyndighet eller det kontrollorgan, som har kontrollerat det sista beredningssteget. Dessa produkter är fullkornsskorpor änglamark (tabell 2a), aprikoser och russin (tabell 2b) från Coop Forum samt bregott (tabell 3a), blomsterhonung och dinkel mjöl fullkorn och tahini utan salt sesampasta (tabell 3b) och Aceto Balsamico di Modena (tabell 3c) från ICA Maxi. En produkt gårdschips crème fraîche (tabell 2b) från Coop Forum har en term som syftar på en ekologisk produktionsmetod i ingrediensförteckningen och saknar kodnummer för en kontrollmyndighet eller ett kontrollorgan på förpackningen. Alla nämnda produkter har KRAV-märket utom Dinkel mjöl fullkorn och Aceto Balsamico di Modena.

Aceto Balsamico di Modena (tabell 3c) är märkt med QC & I international Service s.a.s. och blomsterhonung (tabell 3b) är märkt med Ecocert – F32600. Var och en av produkterna är märkt med namnet på den godkända kontrollmyndighet eller det godkända kontrollorgan, som har kontrollerat det sista beredningssteget. Eftersom den gamla förordningen fortfarande gäller genom övergångsbestämmelserna artikel 95 punkt 8 och punkt 10 i förordning (EG) 889/2008, är märkningen av produkterna rätt (se 2.2.4).

Fullkornsskorpor änglamark (tabell 2a), aprikoser och russin och gårdschips crème fraîche (tabell 2b), bregott (tabell 3a) och tahini utan salt sesampasta (tabell 3b) finns med i produktlistan över alla livsmedel med KRAV-märket på KRAVs hemsida (75). Namn på ett godkänt kontrollorgan eller en godkänd kontrollmyndighet finns inte i märkningen av dessa produkter. Eftersom namn på eller kodnummer för den kontrollmyndighet eller det kontrollorgan, som har kontrollerat det sista beredningssteget, inte finns i märkningen av produkterna, är produkterna felmärkta.

Den enda uppgiften som handlar om ekologisk produktionsmetod i märkningen av dinkel mjöl fullkorn (tabell 3b) är termen ekologisk. Produkten är felmärkt, eftersom namn på eller kodnummer för den kontrollmyndighet eller det kontrollorgan, som har kontrollerat det sista beredningssteget, saknas i märkningen.

Den enda märkningsuppgiften som handlar om ekologisk produktion för dinkel couscous (tabell 2b) är gemenskapslogotypen för ekologisk produktion. Produkten är felmärkt, eftersom

namn på eller kodnummer för det kontrollorgan, som har kontrollerat det sista beredningssteget, saknas i märkningen.

4.4 Andra ekologiska märkningsuppgifter

Saker som tas upp är märkningsregler för livsmedel som innehåller mindre än 95 procent ekologiska ingredienser av jordbruksursprung och var kodnummer placeras på produkterna. Det skrivs om termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod, nordiska eko-märken och KRAV-märket, vilka finns på produkterna.

Mindre än 95 procent ekologiska ingredienser av jordbruksursprung

Märkningen av gårdships crème fraîche (tabell 2b) visar att tillverkaren har följt märkningsregler för livsmedel som innehåller mindre än 95 procent ekologiska ingredienser av jordbruksursprung. Tillverkaren har valt att följa KRAVs regler, för att visa vilka ingredienser som har ekologiskt ursprung, därför att i ingrediensföretckningen visas vilka ingredienser som är KRAV godkända råvaror och vilka ingredienser som är ekologiska råvaror. Det procentuella innehållet av ekologiska ingredienser visas inte i förteckningen över ingredienser, vilket är ett fel i märkningen.

Placering av kodnumren

Kodnumren är placerade direkt under gemenskapslogotypen för ekologisk produktion på Couscous korn fullkorn & smakrik och snabbquinoa röd färgstarkt & nyttigt (tabell 2b), äppeljuice ICA I love eco och dinkel matvete ICA I love eco (tabell 3a) och balsamvinäger ICA I love eco (tabell 3c). Placeringen av kodnumren var rätt i märkningen av dessa produkter. Kodnumren på de andra produkterna är placerade bland andra märkningsuppgifter eller direkt under KRAV-märket.

Termer som hänvisar till ekologisk produktionsmetod

Termer och förkortningar av termerna vilka hänvisar till ekologisk produktionsmetod är tillåtna att använda på vilket språk i EU som helst. Nedanstående termer och förkortningar av dem vilka syftar på ekologisk produktionsmetod finns i märkningen av produkterna:

BIO	luomu
biologico	Luonnonmukainen
biologique	organic
eco	økologi
EKO	økologisk
ekologi	ökologisch
ekologisk	

Termerna och förkortningarna av dem syftar på ekologisk produktion på olika gemenskapsspråk.

Den danska och den norska logotypen

Produkterna samso (tabell 2a) och brie castello (tabell 3c och figur 6 och 7) har en röd logotyp. Uppgifter i det röda märket är ”statskontrolleret økologisk” (figur 7). Den röda logotypen är danska eko-märkningen (figur 8) (17). En logotyp är antingen ett grönt märke med gul text och gul bakgrund eller ett svart märke med vit text (figur 6 och 7). Uppgifter i logotypen är ”godkjent økologisk av Debio” (figur 7). Logotypen finns på produkterna äppeljuice ICA I love eco (tabell 3a), krossade tomater kung markatta och majs green giant

och köttbuljong knorr (tabell 3b) och brie castello (tabell 3c och figur 6 och 7). Debio är en kontrollmyndighet eller kontrollorgan i Norge som är ett av EES-länderna (se bilaga 1) (76). Ekologisk produktion och ekologiska livsmedel i Norge kontrolleras och godkänns av Debio (77). Den nuvarande norska logotypen för ekologiska livsmedel är mörkgrönt märke med ljusgrön och vit text (figur 9) (84).



Figur 6. Ekologiska märkningsuppgifter på brie castello vitmögelost.



Figur 7. Ekologiska märkningsuppgifter på brie castello vitmögelost.



Figur 8. Den danske logotypen för ekologiska livsmedel.



Figur 9. Den norske logotypen för ekologiska livsmedel.

KRAV-märket

Tre olika typer av Kravmärket finns på produkterna. En typ stämmer överens med KRAV-märket i nuvarande KRAVs regler. Uppgifterna i detta KRAV-märke är ekologisk produktion certifierad enligt KRAVs regler KRAV ekonomisk förening grundad 1985. Den andra typen av KRAV-märket innehåller uppgifter som var ekologisk produktion godkänd av kontrollföreningen för ekologisk odling. Den tredje typen av KRAV-märket har uppgifterna organic biologique ecologist certified by KRAV och är på en produkt.

Tabell 2a. Märkningsuppgifter på ekologiska produkter från Coop Forum

Ekologisk produkt	Tillverkare/förpackare/säljare	Term	Kodnummer	Kontrollorgan	EU-land, kontrollorgan	EU-logotyp	KRAV-märke	Placering av kodnummer
Mellanmjölk	Arla Foods Arla Forum 105 46 Stockholm, 020-996699	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Samso, ost	Thise Mejeri 7870 Roslev DK, förpackad av JBJ-Ost 5240 Odense NØ, B&P	ekologisk	SE Ekol 1 och DK-Ø-8	Aranea Certifiering AB och Fødevareregion Syd	Sverige och Danmark	X	X	båda kodnumren bland andra märkningsuppgifter
VÅSTAN, ost	Milko Ostkompaniet, 020-310033	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Herrgård, ost	Arla Foods Arla Forum 105 46 Stockholm, 020-996699	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Taleggio	Nuova Castelli S.p.A. Via Matteotti 75/A Garbagna Novarese (NO)	biologico, biologique, organic, ökologisch BIO	IT-ICA	ICEA – Istituto per la Certificazione Etica e Ambientale	Italien		X	
Mariannes morötter	Mariannes Farm AB Dalsgårdsvägen 50 262 70 Strövelstorp, 042386190, ursprungsland är Holland	ekologisk	SE EKOL1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X	X	bland andra märkningsuppgifter
Fullkornsskorpor, Ånglamark Digestive	Schulstad AB i Sverige, KF, 020-782638 Göteborgs Kex AB 442 82 Kungälv, 0303-209000	ekologisk	SE-Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Quinoaflingor, glutenfria	B&P Handelskompagni AB, 040-6803480, tillverkad i Danmark	ekologisk	SE Ekol 1 och DK-Ø-9	Aranea Certifiering AB och Fødevareregion Øst	Sverige och Danmark	X	X	SE Ekol 1 direkt under KRAV- märket och DK-Ø- 9 bland andra märkningsuppgifter
Miniflakes, AXA kornkammaren	Lantmännen Cerealia 153 81 Järna, 020-848484, tillverkat i Danmark	ekologisk	DK-Ø-9	Fødevareregion Øst	Danmark	X		bland andra märkningsuppgifter

Tabell 2b. Märkningsuppgifter på ekologiska produkter från Coop Forum

Produkt	Tillverkare/förpackare/säljare	Term	Kodnummer	Kontrollorgan	EU-land, kontrollorgan	EU-logotyp	KRAV-märke	Placering av kodnummer
Makaroner, AXA kornkammaren	Lantmännen Cerealta 153 81 Järna, 020-848484, tillverkat i Sverige	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X		bland andra märkningsuppgifter
fusilli pasta, Änglamark	Pasta Lensi s.r.l. Verolanuova (BS) Italien, Coop Trading A/S Postboks 59 DK-2620 Albertslund, 020-711010	ekologi, økologi	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X	X	direkt under KRAV-märket
Dinkel couscous	Druvan Eslöv, 041316040, förpackningsland är Italien					X		
Couscous korn fullkorn&smakrik	Druvan Eslöv, 041-3440100	ekologisk	IT CPB	CCPB S.r.l	Italien	X		direkt under EU-logotypen
Snabbquinoa röd färgstarkt& nyttigt Änglamark	Druvan Eslöv, 0413440100	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea certifiering AB	Sverige	X		direkt under EU-logotypen
varmkorv	Konsum Värmland Charkfabrik i Sverige, Coop Norden AB Box 21 10 120 Stockholm, 020-711010	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige			
Bredbar leverpastej	Pastejköket Atria Scandinavia, 020-440440, tillverkad i Sverige	ekologisk	SE EKOL 1	Aranea certifiering AB	Sverige			
Småländsk sylta	Moheda Chark AB Chark Delikatesser, 020-440440	ekologisk	SE EKOL 1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X		bland andra märkningsuppgifter
Onsalakorv	Onsalakorv, Sardus-gruppen 020-440440	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea certifiering AB	Sverige	X		bland andra märkningsuppgifter
Gårdschips crème fraiche	Laholms Chips AB Box 1 312 21 Laholm, 043013440	ekologisk					X	
Aprikoser	Saltå Kvarn AB 153 91 Järna, 0855150800, odlade i Turkiet	ekologisk					X	
Russin	Saltå Kvarn AB 153 91 Järna, 0855150800, odlade i Turkiet	ekologisk					X	

Tabell 3a. Märkningsuppgifter på ekologiska produkter från ICA Maxi

Ekologisk produkt	Tillverkare/förpackare/säljare	Term	Kodnummer	Kontrollorgan	EU-land, kontroll- organ	EU- logotyp	KRAV- märke	Placering av kodnummer
Mammas Köttbullar	Scan Matforum, 020-595977	ekologisk	SE EKOL 1	Aranea Certifiering AB	Sverige			
Bacon	Tulip Food Company AB Box 4103 422 04 Hisings Backa	økologisk, BIO, ekologisk	DE-003-Öko- Kontrollstelle	Lacon GmbH	Tyskland	X		bland andra märknings- uppgifter
Bregott	Arla Foods 105 46 Stockholm, 020-996699	ekologisk					X	
God morgon juice, apelsin/blodapelsin	Arla Foods Arla Forum 105 46 Stockholm, 020-996699	EKO, ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Äppeljuice, ICA I love eco	FSP Frische Tyskland, ICA AB 171 93 Solna, 020-833333	ekologisk, eco	DE-003-Öko- Kontrollstelle	Lacon GmbH	Tyskland	X		direkt under EU-logotypen
Apelsinjuice	B&p Handelskompagni AB, 040-6803480, tillverkad i Danmark	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X		direkt under KRAV-märket
Granäppledryck bärdryck	Packad av Trensums Food AB, Finnerödja Bär AB, 0454-98830	ekologisk	SE EKOL 1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X		vid kanten av en för- packningssida
Äppelmust	Kiviks Musteri AB 277 35 Kivik, 0414-71900	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Apelsin marmelad	Björnekulla Frukthandlaren AB 265 31 Åstorp, 020-556400	ekologisk	SE EKOL 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Vegetarian Pâté, Vegetabilisk pastej med örter & vitlök Svart råris	Tartex + Dr. Ritter GmbH 79108 Freiburg Deutschland ursprungsland är Thailand, slutberedningsland är Sverige, Biofood AB 137 37 Västerhaninge, 08-50020000	ekologisk, organic, BIO	DE-003-Öko- Kontrollstelle	Lacon GmbH	Tyskland			
		ekologisk	SE EKOL1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Dinkel matvete, ICA I love eco	Pedon S.p.A Italien, ICA AB 171 93 Solna, 020-833333	ekologisk, eco	IT-CPB	CCPB S.r.l	Italien	X		direkt under EU-logotypen

Tabell 3b. Märkningsuppgifter på ekologiska produkter från ICA Maxi

Ekologisk produkt	Tillverkare/förpackare/säljare	Term	Kodnummer	Kontrollorgan	EU-land, kontroll- organ	EU- logotyp	KRAV- märke	Placering av kodnummer
Passerade tomater, ICA I love eco	Fruttagel Alfosine Italien, ICA AB 171 93 Solna, 020-833333	ekologisk, økologisk, eco	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Krossade tomater	Kung Markatta AB, 019- 307300, packas i Italien	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Majs, Green Giant	General Mills Scandinava AB Box 342 42123 Västra Frölunda, 020-333360, producerad i Frankrike	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB, ECOCERT SAS F-32600	Sverige, Frankrike	X	X	direkt under KRAV-märket
Blomsterhonung	Michaud Nordic Distribution AB Byängsgränd 14 120 40 Årsta	ekologisk		Ecocert – F32600	Frankrike		X	
Honung	Svensk Honungsförädling AB i Mantorp, Valora Trade 08-7251400	ekologisk	SE Ekol 3	SMAK AB	Sverige			
Dinkel mjöl fullkorn	Dinkelboden i Sverige 830 15 Duved, 0647-26337, tillverkad i Tyskland	ekologisk						
Rågsikt, mjöl	Stora Hällsta Kvarn & Lantbruk 733 94 Sala, 0224-15166	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige		X	
Köttbuljong, Beef Bouillon, Knorr	Unilever Box 1056 171 22 Solna, 020-331033	ekologisk, økologisk, luomu, organic	AT-W-01-BIO	LVA	Österrike	X		bland andra märkningsupp gifter
Green olives Ridderheims	Cepa, s.l, Cabra Spanien, 031-7225500	organic, ekologisk, Luonnon- mukainen	ES-AN-00-AE	Servicio de certificación CAAE	Spanien	X		bland andra märkningsupp gifter
Tahini utan salt, sesampasta	Kung Markatta AB, 019-307300	ekologisk					X	

Tabell 3c. Märkningsuppgifter på ekologiska produkter från ICA Maxi

Ekologisk produkt	Tillverkare/förpackare/säljare	Term	Kodnummer	Kontrollorgan	EU-land, kontroll- organ	EU- logotyp	KRAV- märke	Placering av kodnummer
Heta Cashewbitar	Renée Voltaire adress saknas	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X	X	direkt under KRAV-märket
Lakrits snurrar	Renée Voltaire, 08-7174040, lakrits kommer från Italien	ekologisk	SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB	Sverige	X	X	direkt under KRAV-märket
Balsamvinäger, ICA I love eco	Acetifici Italiani Modena S.r.l. Italien, Ica AB 171 93 Solna, 020-833333	ekologisk, økologisk, eco	IT-ECO	Ecocert Italia S.r.l.	Italien	X		direkt under EU-logotypen
Aceto Balsamico di Modena, fatlagrad balsamvinäger ZETA	Confessionato da La A. Mengazzoli, Levata di Curtatone (MN) Italia, Di Luca & Di Luca AB, 08-6437010	ekologisk		QC&I international Service s.a.s.	Italien	X		
Brie Castello, vitmögelsest	Arla Foods amba DK-8260 Viby	Ekologisk, økologisk, luomu	DK-Ø-5	Fødevarerregion Syd	Danmark		X	

5. Diskussion

Ekologisk produktion i EU regleras av EG-förordningar. Den kan dessutom omfattas av KRAVs regler. En certifierad godkänd produktion av ett livsmedel enligt EG-förordningen innebär att livsmedlet har rätt att märkas med EU-logotypen. Om en produktion av ett livsmedel har certifierats enligt KRAVs regler, får livsmedlet märkas med både KRAV-märket och EU-logotypen. En producent som har certifierat produkter enligt IP Sigill eller IP Sigill GAP, kan ansöka om att få använda märket Svenskt Sigill på produkterna.

Flera godkända kontrollorgan i andra medlemsstater hade kontrollerat ekologiska produktionen av livsmedel som ingick i undersökningen. Ekologiska livsmedel i undersökningen hade producerats och kontrollerats i Danmark, Frankrike, Italien, Spanien, Tyskland, Österrike och Sverige. Det visar att många ekologiska livsmedel produceras i andra EU-länder. Det finns sannolikt flera ekologiska vegetabiliska livsmedel än ekologiska animaliska livsmedel i dagligvaruhandeln.

KRAV-märket fanns på 59 procent av produkterna och 47 procent av produkterna hade EU-logotypen. Efter att gemenskapslogotypen för ekologisk produktion är obligatorisk på produkter kommer flera livsmedel att märkas med den. EU-logotypen kommer därmed att bli ett vanligt kännetecken för ekologisk produktion. Texten i EU-logotypen (figur 10) respektive KRAV-märket (figur 11) är mycket liten på en del produkter. Uppgifter i logotyperna kan därför inte läsas utan ett förstoringsglas med tillräckligt stor förstoring. På de flesta produkter anges i förteckningen över ingredienser vilka råvaror som är av ekologiskt ursprung. En asterisk användes på en större del av produkterna, för att visa vilka ingredienser som är ekologiskt producerade.



Figur 10. Ekologiska märkningsuppgifter på Green olives Ridderheims.



Figur 11. Ekologiska märkningsuppgifter på passerade tomater ICA I love eco.

Kodnummer för eller namnet på det kontrollorgan som kontrollerat det sista produktionssteget och märkningen av produkten saknades i märkningen av fullkornsskorpor änglamark, aprikoser, russin, bregott, tahini utan salt sesampasta och gårdschips crème fraîche. Termen ekologisk användes i märkningen av produkterna. Dessa produkter var med i produktlistan över alla livsmedel med KRAV-märket på KRAVs hemsida. Dessa produkter var felmärkta, eftersom kodnumret för eller namnet på det kontrollorgan, som kontrollerat det sista beredningssteget, saknades i märkningen.

En sannolik orsak till att kodnummer saknas kan vara att en övergångsbestämmelse kan användas (17). Den säger att förpackningsmaterial som uppfyller kraven i den gamla förordningen är tillåtet att användas för livsmedel, som är märkta med termer som syftar på ekologisk produktionsmetod, fram till och med den 1 januari 2012, om livsmedlen för övrigt uppfyller reglerna i den nuvarande förordningen (8). Skälet till att den här övergångsbestämmelsen gäller är att kommissionen meddelat att förpackningar ska omarbetas endast en gång i anslutning till att nya märkningsbestämmelser skall börja användas (17). Den nya EU-logotypen kommer 1 juli 2010 och förpackningarna behöver inte först anpassas till kodmärkning och sedan anpassas till andra ändringar (17).

Produkter med märkningsuppgifter som visar att livsmedlen eller ingredienser som livsmedlen innehåller kommer från tredje länder är aprikoser och russin som är odlade i Turkiet, svart råris som är odlad i Thailand. Andra produkter är blomsterhonung som odlats tredje länder, honung som är producerad både inom och utanför EU och God morgon juice apelsin/blodapelsin som består av apelsiner som är odlad i Mexico.

Människor i Sverige har en positiv attityd till att värna om miljön men det visas bara lite i deras faktiska köpbeteende av ekologiska produkter. Eftersom den ekologiska livsmedelsförsäljningen ökar något varje år, visar människor mer och mer att de vill skydda miljön. Produktioner av livsmedel som är certifierade och kontrollerade enligt vissa regelverk, som bland annat handlar om att skydda miljön, kommer sannolikt att bli flera i framtiden. I och med det kommer märken som anknyter till dessa regelverk att finnas på flera produkter i framtiden. Dessa märken är till exempel gemenskapslogotypen för ekologisk produktion, KRAV, Demeter, EU-blomman, Bra Miljöval och Svanen. Produkter som är märkta med kvalitetsmärket Svenskt Sigill är producerade på svenskt jordbruk. Det innebär att produktioner av dessa produkter påverkar miljön mindre negativt än livsmedelskedjor som innefattar globala transporter. Märket Svenskt Sigill kommer troligtvis att finnas på flera produkter i framtiden. Rättvisemärkt kan finnas på ekologiskt producerade livsmedel i u-länder, vilket visar att det här märket handlar bland annat om att skydda miljön i u-länder. Rättvisemärkt kommer sannolikt att finnas på flera produkter i framtiden.

Eftersom miljön är ett viktigt område i världen nu och i framtiden, kommer det sannolikt att bildas nya organisationer inom miljöområdet i Sverige och omvärlden. För att kunna skydda miljön effektivt och långsiktigt, behöver personer i företag, på myndigheter och i ideella organisationer använda effektiva, logiska och enkelt hanterbara system i arbetet med att förbättra miljön.

6. Slutsatser

Ur studien framkom att ett mindre antal produkter saknade kodnummer för det kontrollorgan som hade kontrollerat det sista produktionssteget och märkningen av produkten. Namn på det

kontrollorgan som hade kontrollerat det sista beredningssteget fanns dock på två av produkterna som saknade kodnummer, vilket innebar att de två produkterna var rätt märkta. Resten av produkterna som saknade kodnummer var felaktigt märkta. I övrigt var den ekologiska märkningen fullgod.

Resultatet var bättre än mina förväntningar hade varit före den praktiska undersökningen. Flera produkter i undersökningen hade kontrollerats av godkända kontrollmyndigheter eller kontrollorgan i andra EU-länder än Sverige. Före undersökningen hade min förmodan varit att mängden ekologiska produkter i de två butikerna skulle ha varit liten. Min upptäckt i undersökningen var att mängden ekologiska produkter i de två butikerna var rätt stor.

7. Litteraturförteckning

1. SLV - Livsmedelsverket. Rådets förordning (EG) nr 834/2007 av den 28 juni 2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter och om upphävande av förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sv/oj/2007/l_189/l_18920070720sv00010023.pdf [2009-03-18]
2. Regeringen och Regeringskansliet. Regeringens skrivelse 1999/2000:14, En hållbar utveckling av landsbygden m.m., 1999-10-14. Tillgänglig online: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/34/44/45ec75e8.pdf> [2009-05-22]
3. SJV - Jordbruksverket. Den ekologiska odlingens utveckling under senare år, statistikrapport 2008:2. Tillgänglig online: http://www.sjv.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik%2C%20fakta/Vegetabilieproduktion/Annat_sjv/Statistikrapport_2008_2/20082.pdf [2009-03-17]
4. Regeringen och Regeringskansliet. Regeringens skrivelse 2005/06:88, Ekologisk produktion och konsumtion – Mål och inriktning till 2010, 2006-03-16. Tillgänglig online: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/04/96/07b5265d.pdf> [2009-05-22]
5. Konsumentverket. Ekologiska livsmedel – ett strategiunderlag för livsmedelsbranschen, Rapport 2006:13. Tillgänglig online: http://www.konsumentverket.se/Documents/rapporter/2006/rapport_2006_13_061222.pdf [2009-03-17]
6. SJV - Jordbruksverket. Den ekologiska odlingens utveckling under senare år, statistikrapport 2008:2. Tillgänglig online: http://www.sjv.se/webdav/files/SJV/Amnesomraden/Statistik%2C%20fakta/Vegetabilieproduktion/Annat_sjv/Statistikrapport_2008_2/20082.pdf [2009-05-15]
7. SLV - Livsmedelsverket. Rådets förordning (EEG) nr 2092/91 av den 24 juni 1991 om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och uppgifter därom på jordbruksprodukter och livsmedel. Tillgänglig online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1991R2092:20080514:SV:PDF> [2009-04-01]
8. SLV - Livsmedelsverket. Kommissionens förordning (EG) nr 889/2008 av den 5 september 2008 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter med avseende på ekologisk produktion, märkning och kontroll. Tillgänglig online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:250:0001:0084:SV:PDF> [2009-03-20]
9. SLV - Livsmedelsverket. Kommissionens förordning (EG) nr 1235/2008 av den 8 december 2008 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 834/2007 vad gäller ordningen för import av ekologiska produkter från tredjeländer. Tillgänglig online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:321:0001:0004:SV:PDF> [2009-03-20]

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:334:0025:0052:SV:PDF [2009-03-20]

10. SLV - Livsmedelsverket. Kommissionens förordning (EG) nr 1254/2008 av den 15 december 2008 om ändring av förordning (EG) nr 889/2008 om tillämpningsföreskrifter för rådets förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter med avseende på ekologisk produktion, märkning och kontroll. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/F%201254-2008%20ändr%20F%20889-2008%20ekologisk%20produktion%20märkning%20och%20kontroll.pdf> [2009-03-20]

11 SLV - Livsmedelsverket. Rådets förordning (EG) nr 967/2008 av den 29 september 2008 om ändring av förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/F%20967-2008%20ändr%20F%20834-2007%20ekologiska%20produkter.pdf> [2009-03-30]

12. Sveriges riksdag. Svensk författningssamling (SFS) Förordning (2009:27) om ekologisk produktion. Tillgänglig online:

<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2009%3A27> [2009-03-31]

13. Marklund, K. (1990). *Nationalencyklopedin, andra bandet*. Höganäs: Bra Böcker AB. ISBN 91-7024-619-X

14. Marklund, K. (1992). *Nationalencyklopedin, sjunde bandet*. Höganäs: Bra Böcker AB. ISBN 91-7024-619-X

15. Marklund, K. (1992). *Nationalencyklopedin, nionde bandet*. Höganäs: Bra Böcker AB. ISBN 91-7024-619-X

16. SLV - Livsmedelsverket. Konventionella ingredienser – godkännande av konventionella ingredienser i ekologisk mat. Tillgänglig online:

www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=14717&epslanguage=SV [2009-03-18]

17. Sjö Dahl-Svensson, K. (Kjell.Sjodahl-Svensson@krav.se), 2009-05-10. SV: Helena Torstenssons frågor. e-post till Helena Ann-Christin Torstensson (anto0002@stud.slu.se)

18. SLV - Livsmedelsverket. Märkning av ekologisk mat. Tillgänglig online:

(www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=21211&epslanguage=SV) [2009-03-18]

19. SLV - Livsmedelsverket. Så här kontrolleras den ekologiska maten. Tillgänglig online:

www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=11307&epslanguage=SV [2009-03-18]

20. SLV - Livsmedelsverket. Ännu ett nytt certifieringsorgan för ekologisk produktion.

Tillgänglig online: www.slv.se/templates/SLV_NewsPage.aspx?id=21202&epslanguage=SV [2009-03-18]

21. SLV - Livsmedelsverket. Ekologisk mat. Tillgänglig online:

(www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=2583&epslanguage=SV) [2009-03-18]

22. SLV - Livsmedelsverket. Import. Tillgänglig online:

www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=11321&epslanguage=SV [2009-03-18]

23. SLV - Livsmedelsverket. Import av livsmedel från tredje land (land utanför EU).

Tillgänglig online: www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=10993&epslanguage=SV [2009-04-23]

24. SLV - Livsmedelsverket. Honung och andra biodlingsprodukter. Tillgänglig online:

www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=10949&epslanguage=SV [2009-04-27]

25. SLV - Livsmedelsverket. Skyddsbeslut. Tillgänglig online:

www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=10945&epslanguage=SV [2009-04-23]

26. SLV - Livsmedelsverket. Animaliska livsmedel. Tillgänglig online:

www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=10948&epslanguage=SV [2009-04-23]

27. SLV - Livsmedelsverket. Vegetabiliska livsmedel. Tillgänglig online:

www.slv.se/templates/SLV_Page.aspx?id=10951&epslanguage=SV [2009-04-23]

28. KRAV ekonomisk förening. *Regler för KRAV-certifierad produktion Januari 2009*. Växjö: Grafiska Punkten
29. Friberg, K. *Femton goda år med KRAV*. Uppsala: Idétryck Grafiska Uppsala AB
30. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: <http://www.krav.se/sv/Om-KRAV/Fakta-om-KRAV/Historik/KRAVs-historia/> [2009-05-11]
31. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Om-KRAV/Krav-market/ [2009-04-15]
32. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Om-KRAV/Krav-market/Bra-miljo-/ [2009-04-15]
33. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Om-KRAV/Krav-market/God-djuromsorg/ [2009-04-15]
34. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Om-KRAV/Krav-market/God-halsa/ [2009-04-15]
35. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Om-KRAV/Krav-market/Socialt-ansvar-/ [2009-04-15]
36. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Foretag/Certifieringar [2009-04-15]
37. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Foretag/Varfor-KRAV/Ansokan/ [2009-04-15]
38. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Foretag/Markes anvandning/ [2009-04-15]
39. KRAV ekonomisk förening. *Ekologisk djurhållning, en broschyr om ekologisk djurhållning enligt KRAVs regler, med information om EUs regler, utgåva 2009*. Uppsala
40. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: <http://www.svensksigill.se/website2/1.0.2.0/368/1/index.php> [2009-05-11]
41. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: <http://www.svensksigill.se/website2/1.0.2.0/369/1/index.php> [2009-05-11]
42. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: <http://www.svensksigill.se/website2/1.0.2.0/369/1/index.php> [2009-03-18]
43. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: http://www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/524/Sigill_Handbok_Basregler.pdf [2009-04-02]
44. Sigill Kvalitetssystem AB. *IP SIGILL Almänna villkor version 2 081006 2008*. Tillgänglig online: www.svensksigill.se [2009-04-02]
45. Svensk Matpotatiskontroll AB. Tillgänglig online: www.smak.se/website1/1.0.1.0/0/0/show_surface.php?page=85®ion=1&site [2009-04-02]
46. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: http://www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/600/Markningsmanual_mars-2008.pdf [2009-04-02]
47. Lindow, K. (karin.lindow@sigill.lrf.se), 2009-05-11. Svar om gruppcertifiering. e-post till Helena Ann-Christin Torstensson (anto0002@stud.slu.se)
48. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/605/1/index.php [2009-03-19]
49. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/599/1/index.php [2009-04-02]
50. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/17.htm?_style=print [2009-03-24]
51. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/22.htm?_style=print [2009-03-24]
52. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: <http://www.rattvisemarkt.se/cldoc/351.htm> [2009-03-18]

53. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: <http://www.rattvisemarkt.se/cldoc/627.htm> [2009-03-18]
54. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/351.htm?_style=print [2009-03-24]
55. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/436.htm [2009-03-24]
56. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: <http://www.rattvisemarkt.se/obj/docpart/2/20e8a12f221741d1007dec6b0558c8f1.pdf> [2009-03-24]
57. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/21.htm?_style=print [2009-03-24]
58. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/433.htm?_style=print [2009-03-24]
59. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/81.htm [2009-03-24]
60. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/18.htm?_style=print [2009-03-24]
61. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: <http://www.rattvisemarkt.se/obj/docpart/e/e9885a7d7fe7d06ed96a4cecb1784bbc.pdf> [2009-03-24]
62. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/434.htm?_style=print [2009-03-24]
63. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/22.htm?_style=print [2009-03-24]
64. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/20.htm?_style=print [2009-03-24]
65. Rättvisemärkt/Fairtrade. Tillgänglig online: www.rattvisemarkt.se/cldoc/430.htm?_style=print [2009-03-24]
66. KRAV ekonomisk förening. *Ekologisk växtodling, en broschyr om ekologisk växtodling enligt KRAVs regler, med information om EUs regler, utgåva 2009*, Uppsala
67. Dalén, U. (1982). *MEDIA Familjelexikon*. Bonnier Fakta Bokförlag AB, ISBN 91-34-43013-0
68. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: http://www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/524/Handbok_Spannmal.pdf [2009-04-02]
69. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: http://www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/524/Handbok_Gris.pdf [2009-04-02]
70. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: http://www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/524/Handbok_Kyckling.pdf [2009-04-02]
71. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: http://www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/524/Handbok_Notkott-2009.pdf [2009-04-02]
72. Sigill Kvalitetssystem AB. Tillgänglig online: http://www.svensksigill.se/website1/1.0.1.0/524/Handbok_Mjolk.pdf [2009-04-02]
73. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: www.krav.se/sv/Foretag/certifieringar/Lantbruk/Fragor-och-svar/Svar [2009-04-15]
74. KRAV ekonomisk förening. *Tema: mervärde KRAV informerar jan 2009*. Uppsala
75. KRAV ekonomisk förening. Tillgänglig online: <http://info2.krav.biz/produktlista08/konsument.asp> [2009-05-20]
76. SLV - Livsmedelsverket. Upplysningar från medlemsstaterna, lista över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/Lista%20över%20kontrollorgan%20i%20EU%202009.pdf> [2009-05-11]

77. Debio, Norge. Tillgänglig online: <http://www.debio.no/section.cfm?path=5> [2009-05-11]

78. SLV - Livsmedelsverket. Upplysningar från medlemsstaterna, lista över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/Lista%20över%20kontrollorgan%20i%20EU%202009.pdf> [2009-04-15]

79. SLV - Livsmedelsverket. Upplysningar från medlemsstaterna, lista över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/Lista%20över%20kontrollorgan%20i%20EU%202009.pdf> [2009-04-16]

80. SLV - Livsmedelsverket. Upplysningar från medlemsstaterna, lista över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/Lista%20över%20kontrollorgan%20i%20EU%202009.pdf> [2009-04-17]

81. SLV - Livsmedelsverket. Upplysningar från medlemsstaterna, lista över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/Lista%20över%20kontrollorgan%20i%20EU%202009.pdf> [2009-04-20]

82. SLV - Livsmedelsverket. Upplysningar från medlemsstaterna, lista över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/Lista%20över%20kontrollorgan%20i%20EU%202009.pdf> [2009-04-23]

83. SLV - Livsmedelsverket. Upplysningar från medlemsstaterna, lista över organ och offentliga myndigheter som utövar den kontroll som avses i artikel 15 i förordning (EEG) nr 2092/91. Tillgänglig online:

<http://www.slv.se/upload/dokument/markning/ekologisk/Lista%20över%20kontrollorgan%20i%20EU%202009.pdf> [2009-05-05]

84. Debio, Norge. Tillgänglig online: <http://www.debio.no/section.cfm?path=1,11> [2009-05-28]

85. LivsmedelsSverige. Ekologisk Mat – Fakta. Tillgänglig online:

http://www.livsmedelssverige.org/ekologiskmat/ny_priset.cfm [2009-06-16]

Personliga meddelanden från:

86. Å. Kjellgren. 2009. Enheten för internationell handel, Livsmedelsverket

Bilaga 1

Kodnummer, namn och adress för kontrollmyndighet och kontrollorgan i undersökningen

Kodnummer	Kontrollorgan eller kontrollmyndighet
SE Ekol 1	Aranea Certifiering AB Box 1940 S-751 49 Uppsala Sverige (referens 83)
DK-Ø-8	Fødevareregion Syd Kontrolafdeling Odense DK-5220 Odense SØ Danmark (referens 78)
DK-Ø-9	Fødevareregion Øst Kontrolafdeling Ringsted Søndervang 4 DK-4100 Ringsted Danmark (referens 79)
IT-ICA	ICEA — Istituto per la Certificazione Etica e Ambientale Strada Maggiore, 29 I -40125 Bologna Italien (referens 82)
IT-CPB	CCPB S.r.l Via Jacopo Barozzi 8 I-40126 Bologna Italien (referens 79, 80)
DE-003-Öko-Kontrollstelle	Lacon GmbH Privatinstitut für Qualitätssicherung und Zertifizierung ökologisch erzeugter Lebensmittel Brünnlesweg 19 D-77654 Offenburg Tyskland (referens 80, 82)
SE Ekol 3	SMAK AB Box 42 S-230 53 Alnarp Sverige (referens 83)
AT-W-01-BIO	LVA Blaasstrasse 29 A-1190 Wien Österrike (referens 81)

ES-AN-00-AE	Servicio de certificación CAAE Av. Emilio Lemos, 2 Edificio Torre Este, planta 6a Módulo 603 E-410 20 Sevilla Spanien (referens 81)
IT-ECO	Ecocert Italia S.r.l. Corso delle Province 60 I-95127 Catania Italien (referens 81)
DK-Ø-5	Fødevareregion Syd Kontrolafdeling Vejle Tysklandsvej 7 DK-7100 Vejle Danmark (referens 82)
IT-QCI	QC & I International Services s.a.s. Villa Parigini Località Basciano Monteriggioni I-53035 Siena Italien (referens 81)
FR-BIO 01	ECOCERT S.A.S. B.P. 47 F-32600 L'Isle Jourdain Frankrike (referens 82)
N-001	Debio N-1940 Bjørkelangen Norge (referens 76)

I denna serie publiceras examensarbeten (motsvarande 15-30 hp i agronomexamen) samt större enskilda arbeten (7,5-15 hp) vid Institutionen för Livsmedelsvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet.

DISTRIBUTION:

Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för Livsmedelsvetenskap
Box 7051
750 07 Uppsala
Tel. 018-67 20 06
